

GÖTEBORGS UNIVERSITET

ATT ÖPPNA DÖRRAR

om SFI och integration

Av: Pontus Karlsson och Ehsan Zohrevand

LAU370

Handledare: Kerstin Sundman

Examinator: Jan Lindström

Rapportnummer: HT08-2450-08

ABSTRACT

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Att öppna dörrar, om SFI och integration

Författare: Pontus Karlsson och Ehsan Zohrevand

HT-2008

Sociologiska Institutionen

Handledare: Kerstin Sundman

Examinator: Jan Lindström

Rapportnummer: HT08-2450-08

Nyckelord: Svenska för invandrare, SFI, integration, assimilation, segregation, invandring, samtalsintervju, individualism, kollektivism, hermeneutik.

Det här är ett examensarbete om Svenska för invandrare (SFI) och integration. Vi vill med vårt examensarbete undersöka vad nuvarande SFI-deltagare med tidigare akademisk erfarenhet har för förväntningar på utbildningen och vad de hoppas den ska ge. Syftet är också att upptäcka vad före detta SFI-deltagare med tidigare akademisk erfarenhet har för syn på utbildningen i efterhand. Dessutom vill vi veta vilka attityder de har till integration och hur de tycker att invandrare respektive samhälle bör agera för att bäst åstadkomma integration.

Frågorna vi ställer oss är: Vilka förväntningar har SFI-studenter med akademisk bakgrund på utbildningen och hur anser före detta studenter att dessa förväntningar infrias? Vilka attityder har SFI-studenter med akademisk bakgrund till integration och till hur integration skall uppnås? Och: Vad har detta för betydelse för SFI-utbildningen?

Den teoretiska bakgrunden om integration och SFI säger oss att SFI-ämnet borde styras i högre grad av elevernas behov och att integration kräver insatser från både individer och samhälle.

Vårt tillvägagångssätt har varit att genomföra samtalsintervjuer med elever och lärare; två tidigare deltagare, två nuvarande deltagare och en lärare. Vi analyserade intervjuerna med hjälp av kartläggningsmetod, idealtypsmetod och väsensmetod, och hittade två kategorier bland eleverna; Jobbsökare och Språkstudenter. Jobbsökare är de som helst av allt vill ha ett arbete genom SFI. Språkstudenter är de som fokuserar på språkinläring i första hand. Väsensanalysen visade att alla våra respondenter tycker att svenska språket har en stor betydelse för integration.

Vi har kommit fram till att deltagande i samhället, både genom arbete och språklig interaktion, är något eftersträvanvärt hos SFI-undervisningens deltagare. Att hjälpa dem i deras strävan framstår därför som en god strategi. Om både individen och samhället har ett ansvar för integrationen så är samhällets ansvar att öppna dörrar.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	1
1.1. Syfte och frågeställning.....	2
2. TEORI OCH METOD.....	4
2.1. Genomförande.....	4
2.1.1. Urval.....	4
2.1.2. Intervjuguide.....	5
2.2. Metodologisk diskussion.....	6
2.2.1. Vetenskaplig legitimitet.....	6
2.2.2. Teoretiska dilemman.....	7
3. BAKGRUND.....	9
3.1. Integration.....	9
3.1.1. Integrationens politiska historia.....	10
3.1.2. Olika sätt att se på integration.....	11
3.1.3. Kamalis statliga utredningar.....	13
3.2. Svenska för invandrare.....	15
3.2.1. Historisk syn på SFI.....	15
3.2.2. SFI:s roll och uppdrag.....	16
3.2.3. Kursplan för SFI.....	17
3.2.4. Olika studievägar inom SFI.....	18
3.2.5. Samhällslivsorientering inom SFI.....	19
3.2.6. Arbetslivsorientering.....	20
3.2.7. Debatten kring SFI-utbildningen.....	20
3.3. Att lära sig nytt språk i en vuxen ålder.....	22
3.3.1. Det nya språket och statistik av SFI deltagares studieresultat.....	22
3.3.2. Hur kan SFI undervisningen se ut?.....	24
4. RESULTATREDOVISNING.....	26
4.1. Respondenterna.....	26
4.1.1. Ali.....	26
4.1.2. Jannet.....	27
4.1.3. Kate.....	28
4.1.4. Magdala.....	29
4.1.5. Läraren Sara.....	30
4.2. Analys.....	33
4.2.1. Språkstudenter och Arbetssökare.....	35
4.2.2. Nuvarande och före-detta studenter.....	35
4.2.3. Den gemensamma nämnan.....	36
4.2.4. Vad läraren säger.....	36
5. SLUTDISKUSSION.....	38
REFERENSLISTA.....	40

1. INLEDNING

Den här uppsatsen handlar om SFI och integration. SFI står för Svenska för invandrare och är en kurs som erbjuds nyanlända invandrare vars kursplan innehåller mål som har med integration att göra. Vi som är lärare eller blivande lärare är vana vid att vårt yrke påverkas i hög utsträckning av politiska beslut. Hur vi som lärare sköter vårt arbete är föremål för debatt långt ifrån de egna professionella leden. När det gäller SFI är detta fallet i än högre utsträckning. Integrationspolitikens misslyckande skylls inte sällan på bristande undervisningsmetoder eller undermåligt deltagande på SFI.¹ Hur viktig kursen är för politikerna syns inte minst i referenslistan till den här uppsatsen; det är övervägande material från myndighetshåll som vi har hittat om det här ämnet. Både när det gäller SFI-utbildningen själv och integration i allmänhet så har stora delar av forskningen bedrivits på uppdrag av staten. Vi tyckte att det fanns ett behov av se elevernas och lärarnas sida av saken. Förvisso har vi sett sådana berättelser, bland annat i Marie Carlssons avhandling *Svenska för invandrare, brygga eller gräns?*, men vi bedömer att området är långt ifrån teoretiskt mättat.² I vart fall var vi fortfarande nyfikna på elevperspektivet efter att ha läst litteraturen.

Vi har valt att endast behandla invandrande akademiker i vår uppsats, som ett sätt att avgränsa arbetet. Under läsåret 2004/2005 var endast 22% av deltagarna på SFI flyktingar och endast 6605 av 21023 deltagare, alltså 31%, hade mindre än 10 års utbildning bakom sig.³ Grupperna som inte har immigrerat av flyktingskäl och som har någon form av högre utbildning är alltså i majoritet bland deltagarna på SFI på senare år. Siffrorna reflekterar i huvudsak sammansättningen i nyanlända invandrargrupper, och inte vem som är mest benägen att delta på SFI. Faktum är att flyktingar och lågutbildade statistiskt sett deltar i högre utsträckning än andra grupper. Men under senare hälften av 90-talet minskade flyktinginvandringen avsevärt och ersattes av anhöriginvandring, vilket räknas till kategorien "övrigt" i de undersökningar vi refererar till.⁴ Att de är något fler gör naturligtvis inte akademiker utan flyktingstatus mer intressanta som studieobjekt än lågutbildade flyktingar, men det kan vara ett skäl att titta på högutbildade om så bara för den här gången.

Vi har försökt ge en uttömmande genomgång av begreppet integration—med dess implikationer och olika betydelser—och en del bakgrund om debattläget angående integration i Sverige idag, både i forskarvärlden och den politiska sfären. Vi har också försökt berätta allt

¹ Hammar, H., Knappe, A., Isaksson, L. & Reepalu, I. (2007, 8 februari). Lagg ned språkprogrammet Svenska för invandrare. *Dagens Nyheter*. Hämtat 17 november, 2008, från <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=615121>.

² Carlsson, M. (2002). *Svenska för invandrare, brygga eller gräns?*. Lund: Studentlitteratur.

³ *Arbetsutbud och sysselsättning bland personer med utländsk bakgrund*. (2007). (Ds Departementserien 2007:4). Stockholm: Fritze. s. 113, 115.

⁴ Kennerberg, L. & Sibbmark, K. (2005). *Vilka deltar i svenska för invandrare*. (Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Forskningsrapport 2005:17). Hämtat 17 november, 2008, från http://www.sfi.su.se/pdf/forskning_vilkadeltari.pdf. s. 11-19.

väsentligt om SFI-ämnet; dess historia, innehåll och vad som har sagts om dess framtid. Detta ställer vi sedan mot ett antal samtalsintervjuer för att få in det tidigare nämnda elevperspektivet.

Några viktiga begrepp vi använder oss av är integration, invandrare, flykting och SFI. Vi använder oss primärt av den definition av integration som den förra, socialdemokratiska regeringen fastslog i proposition 1997/98:16, där integrationspolitiken fick sitt startskott.⁵ I korthet säger propositionen att integration innebär ett ömsesidigt projekt som syftar till lika rättigheter och möjligheter, samhällelig mångfald och att alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i samhällsutvecklingen. Det är av allt att döma fortfarande den officiella definitionen från myndighetshåll, eftersom pågående förhandlingar om en ny integrationspolitik inte har avslutats. Vi kommer dock att visa att detta inte alltid är vad som menas när integration diskuteras, och att begreppet är normativt och mångfasetterat.⁶ Begreppet invandrare använder vi helt enkelt som en beteckning på människor som flyttat hit från ett annat land. Vi är medvetna om att ordet invandrare och vilka människor som skall räknas som sådana är hett debatterat, men i den mest ordagranna betydelsen anser vi ändå att det är det bästa ordet i sammanhanget. Ibland använder vi immigrant som synonym. Som flykting räknas den som inte kan återvända till sitt hemland på grund av "förföljelse beroende på ras, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp, religiös eller politisk uppfattning"—vilket är Genèvekonventionens definition—men även de som faktiskt har flytt från en väpnad konflikt, vars liv alltså är hotat i hemlandet trots att lagens definition för vad en flykting är inte uppfylls, brukar oftast kallas för flyktingar.⁷ SFI är som vi redan har sagt kursen Svenska för invandrare.⁸

Vi hoppas att ni får en trevlig läsning.

1.1. Syfte och frågeställning

Vi vill med vårt examensarbete undersöka vad nuvarande SFI-deltagare med tidigare akademisk erfarenhet har för förväntningar på utbildningen och vad de hoppas den ska ge; till exempel i form av möjligheter på arbetsmarknaden eller eventuell ökad acceptans i samhället. Syftet är också att upptäcka vad före detta SFI-deltagare med tidigare akademisk erfarenhet har för syn på utbildningen i efterhand; förväntningar som har infriats och förväntningar som har övergått i besvikelse. Dessutom vill vi veta vilka attityder de har till integration och hur de tycker att invandrare respektive samhälle bör agera för att bäst åstadkomma integration. För att nyansera bilden vill vi också ta med en lärares perspektiv. Dessa olika delar hoppas vi ska ge ett exempel

⁵ *Sverige, framtiden och mångfalden, från invandrapolitik till integrationspolitik.* (1997/98). (Regeringens proposition 1997/98:16). Sundsvall: Inrikesdepartementet.

⁶ Se kapitel 3.1. *Integration.* s. 9-15.

⁷ Melander, G. Flykting. I *Nationalencyklopedien*. Hämtat 19 januari, 2009, från <http://www.ne.se/artikel/171995>.

⁸ Se kapitel 3.2. *Svenska för invandrare.* s. 15-25.

på hur attityder till integration kan se ut inom SFI och vilka förhoppningar som är kopplade till utbildningen.

Frågorna vi ställer oss är: Vilka förväntningar har SFI-studenter med akademisk bakgrund på utbildningen och hur anser före-detta studenter att dessa förväntningar infrias? Vilka attityder har SFI-studenter med akademisk bakgrund till integration och till hur integration skall uppnås? Och: Vad har detta för betydelse för SFI-utbildningen?

2. TEORI OCH METOD

Vi genomförde fyra samtalsintervjuer med före-detta och nuvarande SFI-studenter och en skriftlig intervju med en SFI-lärare. Vi har använt oss av en variant av det tillvägagångssätt för samtalsintervjuer som finns beskrivet i *Metodpraktikan*.⁹ Vi har använt oss av respondentintervjuer, eftersom syftet är att förstå människors attityder och uppfattningar. Hade vi haft som syfte att leta efter någon specifik information hade vi gjort informantintervjuer istället.¹⁰ Vi genomförde intervjuerna på språk som vi hade gemensamt med respondenterna när detta behövdes för att garantera bra kommunikation. Inspelningsutrustning användes vid samtliga muntliga intervjuer.

Den som skall göra en undersökning med samtalsintervjuer ställs ofrånkomligen inför en rad metodologiska och vetenskapsteoretiska frågeställningar. Vad har vår undersökning för vetenskaplig legitimitet? Hur ser vi på meningsförståelse, förklaringstyper och vetenskaplig etik? Tillämpar vi metodologisk individualism eller metodologisk kollektivism? Kort sagt; hur ämnar vi behandla materialet vi får in genom intervjuerna och varför? För att få klarhet i dessa frågor har vi valt att gå till Gilje och Grimens bok *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, som på ett överskådligt sätt sammanfattar de viktigaste inriktningarna i modern vetenskapsteori.¹¹

2.1. Genomförande

2.1.1. Urval

Vi valde respondenter från tre olika grupper; nuvarande studenter, tidigare studenter och lärare inom SFI. Detta för att få in olika perspektiv. Vi försökte hitta så varierande intervjupersoner som möjligt i andra avseenden också, men urvalet begränsades i praktiken av vilka som kunde ställa upp inom vår begränsade tidsram. De nuvarande studenterna som deltog i våra intervjuer är: Ali, en 29-årig man från Iran som varit bosatt i Sverige i 5 år och tidigare studerat civilekonomi, och Jannet, en 25-årig kvinna från USA som bott i Sverige i 3 månader och tidigare arbetat med juridik. De före detta studenterna i urvalet är: Kate, en 25-årig kvinna född i England, uppvuxen i Australien och utbildad inom språk och lingvistik, samt Magdala, en 45-årig kvinna född i Bolivia som har bott i USA, Argentina och Tyskland. Hon är utbildad lärare och har bott i Sverige i 13 år. Läraren som besvarade våra frågor är Sara, en 33-årig kvinna som varit verksam

⁹ Esaiasson, P., Gilljam, M. & Oscarsson, H. (2002). *Metodpraktikan*. Stockholm: Nordstedts Juridik.

¹⁰ Ibid. s. 279-294.

¹¹ Gilje, N. & Grimen, H. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. (3. uppl.). Göteborg: Daidalos.

som SFI-lärare i 4 år.¹² Ehsan Zohrevand intervjuade Ali på persiska och Pontus Karlsson intervjuade Magdala på engelska. Övriga två talade svenska på sina intervjuer.

2.1.2. Intervjuguide

Intervjuguiden vi har utformat består av öppna tematiska frågor med tillhörande uppföljningsfrågor. Vi inledde varje intervju med uppvärmningsfrågor av "lära-känna"-karaktär och avslutade med tolkande frågor i avsikt att kontrollera hur väl vi uppfattat respondenternas mening enligt dem själva. De olika urvalsgrupperna fick givetvis något skilda frågor när så var lämpligt. Exempelvis ser intervjuguiden för aktuella studenter ut så här:

INTERVJUGUIDE

Aktuella studenter

Uppvärmningsfrågor

- Hur gammal är du?
- Vilket land kommer du ursprungligen ifrån?
- Hur många år har du varit i Sverige?
- Hade du någon utbildning innan du kom till Sverige?
- Vad jobbade du med innan du kom till Sverige?
- Hur trivs du i Sverige?

Tematiska frågor

Kan du beskriva vad ni gör på SFI-utbildningen?

- Vad tycker du bäst om?
- Vad tycker du sämst om?

Vad har du för förväntningar på utbildningen?

- Vad vill du uppnå språkligt?
- Hur tror du att SFI kommer att påverka din möjlighet att få ett arbete?
- Hur tror du att SFI kommer att påverka din syn på Sverige?

Tycker du att det svenska samhället ska anpassas för människor med utländsk bakgrund?

- Om ja; Hur?

Tycker du att människor med utländsk bakgrund ska anpassa sig efter det svenska samhället?

- Om ja; Hur?

Tolkande frågor

- Har jag uppfattat det här rätt? Osv.

Vi valde att ställa de sista två tematiska frågorna på detta sätt eftersom vi ville få ta del av så allmänna attityder till integration som möjligt. Det var ett medvetet val att inte använda ordet integration. Vi ville inte att svaren skulle påverkas av eventuella associationer respondenterna eventuellt hade till det ordet.

Intervjuguiden för före-detta studenter ser liknande ut, med den skillnaden att de första och andra tematiska frågorna är ställda i preteritum och följdfrågorna är justerade för att passa gruppen. Frågorna för lärare ser däremot mer annorlunda ut. Den guiden ser ut så här:

¹² Namnen är fingerade eftersom respondenterna har blivit lovade anonymitet.

LärareUppvärmningsfrågor

- Hur länge har du arbetat som SFI-lärare?
- Hur gammal är du?
- Vilken utbildning har du?
- Hur kom du att jobba med SFI?

Tematiska frågor

Hur arbetar du, inom SFI, avseende integration och framtida arbetsmöjligheter?

- Ge exempel

Vad tror du att SFI-eleverna har för behov?

- Förutom det som står i läroplanen, har du i ditt arbete upptäckt några andra behov som SFI-studenterna har?

Hur skulle du vilja att SFI fungerade om det skulle bli en omstrukturering?

Tycker du att det svenska samhället ska anpassas för människor med utländsk bakgrund?

- Om ja; Hur?

Tycker du att människor med utländsk bakgrund ska anpassa sig efter det svenska samhället?

- Om ja; Hur?

Tolkande frågor

Har jag uppfattat det här rätt? Osv.

*2.2. Metodologisk diskussion**2.2.1. Vetenskaplig legitimitet*

Vetenskapen har som mål att leda något i bevisning, helst bortom alla tvivel. Den som ägnar sig åt vetenskap ämnar finna en allmängiltig sanning. Även om detta mer och mer har börjat betraktas som en omöjlig uppgift—särskilt inom samhällsvetenskaperna—så är det fortfarande det ofrånkomliga strävansmålet. Det räcker alltså inte med att skriva aldrig så välformulerade tankar och påståenden i, till exempel, en uppsats på universitetet—som ju faktiskt ska hålla en viss vetenskaplig nivå. Nej, det finns kriterier som måste uppfyllas. Det måste till exempel finnas belägg för påståenden och slutsatser får inte färgas av subjektiva uppfattningar eller fördomar. Men det är inte helt lätt att avgöra exakt vilka kriterier som bör gälla i samhällsvetenskap och humaniora.¹³

I stora drag har synen på hur vetenskaplig kunskap fungerar gått från att det betraktats som en kumulativ process till vad som är vanligast idag; att utvecklingen av vetenskapligt kunnande tros ske i intervaller, ibland kallade paradigmskiften, som innebär att en del gammal kunskap överges för att bibehålla koherens i helhetsbilden.¹⁴

¹³ Gilje & Grimen. s. 175.

¹⁴ Ibid. s. 103-127.

Utvecklingen inom vetenskapsteori har gjort att kvalitativa undersökningsmetoder som samtalsintervjuer har fått mer legitimitet. Det är inte längre samhällsvetenskapens uppgift att formulera lagar om hur sociala fenomen fungerar. Även om statistiska undersökningar fortfarande utgör en grundstomme i sociologisk metodologi, finns idag en medvetenhet om att människors motiv är för komplicerade för att kunna kartläggas på det viset. Det är förståelse, tolkning och förklaring som är den centrala målsättningen med detta arbete, och för det ändamålet kan ett mindre antal samtalsintervjuer fylla en funktion, bara tolkningarna är rationella och undersökningens utgångspunkter är adekvat redovisade.

2.2.2. Teoretiska dilemman

Gilje och Grimen beskriver framför allt två dilemman som vi tror det kan vara bra att ta ställning till. Det första har att göra med hur man betraktar sociala fenomen: Är det individernas samlade egenskaper som styr kollektivet eller är det tvärt om? Det andra gäller den viktiga principen att man bör betrakta människor man studerar som rationella aktörer: Men finns det kulturoberoende normer för vad som är rationellt eller är det helt och hållet relativt?

En metodologisk individualist hävdar att sociala fenomen helt enkelt är summan av vissa individers handlingar och tankar och aldrig kan vara något annat. När vi i den här uppsatsen till exempel talar om "samhället" så skulle en individualist säga att samhället inte äger någon självständig existens. Samhället består av medborgare, och den metodologiska individualismen påbjuder att dessa är utgångspunkten när samhället ska förklaras. Individerna interagerar genom att ingå sociala kontrakt och genom att utöva makt på varandra. Individualister sätter ofta stor tilltro till positiva effekter som blir resultatet av att människor får lov att interagera ostört inom system som anses rättvisa. Exempel på sådana system är demokrati och frihandel.¹⁵ Inom ramen för den här uppsatsen går det att se individualistiska tankegångar hos de som lägger huvudansvaret för integrationen på invandrarna själva. Samhället är inget annat än dess medborgare—lagen gäller lika för alla och inom det demokratiska systemet finns en riklig möjlighet att verka för sina eventuella särintressen—så det är bara för de nya medborgarna att hitta sin plats och själva förbättra sin situation.

Den motsatta ståndpunkten är att individer är produkter av de sociala system de deltar i. Arbetsplats, umgängeskrets, nationalitet, subkultur och andra grupptillhörigheter—samt positionen inom dessa—gör en människa till en individ. När sociala fenomen ska förklaras beaktas i första hand det som gäller för fenomenet som helhet, sedan försöker man förklara individuella ageranden utifrån det. Principen är att en individ som aldrig deltagit i några sociala sammanhang vore fullständigt tom, därför kan vi inte abstrahera bort det sociala. Ståndpunkten kallas metodologisk kollektivism.¹⁶ De som vill ge samhället ansvaret för integrationen kan antas vara kollektivist. Förvisso påverkar individer sociala fenomen, men inte tillnärmelsevis så mycket som sociala fenomen påverkar individer. Medborgare i demokratier får rösta och konsumenterna i marknadsekonomier kan välja vad de vill köpa; samtidigt definierar dessa sociala

¹⁵ Ibid. s. 211-221.

¹⁶ Ibid. s. 225-228.

strukturer ramarna för vad som är möjligt. Samhället är en institution som står fast i sin karaktär om inga aktiva medel tillgrips för att åstadkomma en förändring. Om en stor grupp individer är missnöjda eller missunnade, som diverse undersökningar säger att invandrare är i Sverige, beror det på att institutionen är dysfunktionell.¹⁷

Barmhärtighetsprincipen är av stor betydelse för att förstå människors yttranden och beteenden. Den går helt enkelt ut på att alla antas agera rationellt utifrån sina egna antaganden om världen. Tolkningar måste göras så att personen som studeras framstår så förnuftig som möjligt. Dels är detta ett sätt att visa respekt mot den vi tolkar, dels ett sätt att vara öppna för möjligheten att vi har tolkat fel om ett yttrande framstår som oförnuftigt. Det är också ett bra sätt att se vad som är en bra tolkning; en tolkning som gör att något framstår som rationellt är bättre än en som inte gör det. Samtidigt måste man överväga varför aktörer tycker eller handlar som de gör, och varför just det är mest rationellt för dem. Det kan göras genom att granska sanningshalten i påståenden; så kallad informationsanalys. Det kan också göras genom att granska personens åsikter, ideologi, mentala tillstånd och sådant, vilket kallas perspektivanalys. Ett samlingsnamn för detta är misstankens hermeneutik. Det kan finnas risk för att den delen av analysen gör att tolkningen inte längre får aktörerna att framstå som så förnuftiga som möjligt. En nyckel till god förståelse är därför att hitta en god ballans mellan barmhärtighet och misstänksamhet.¹⁸

Som en konsekvens av barmhärtighetsprincipens intellektuella öppenhet hävdar många att det blir tveksamt om det alls går att uttala sig om vad som är rationellt för någon annan. Särskilt då om det gäller någon med en kultur som avviker från den uttolkaren är mest bekant med. Den som utgår från sina egna normer för rationalitet för att tolka någon som inte delar dessa normer kan beskyllas för etnocentrism. Den som på detta sätt hävdar normer och världens kulturella bundenhet kallas för relativist. Dragen till sin spets erkänner relativismen inte ens vetenskapen som norm för vad som är rationellt om aktören inte tror på vetenskap. En sorts relativism, kallad värderelativism, tillåter inga moraliska ställningstaganden från forskarens sida. Även om de viktigaste av vetenskapens normer har med giltighet och universalitet att göra, så är det få som kan leva med helt värdefri forskning. Helt värdefri forskning skulle nämligen inte kunna ta hänsyn till några konsekvenser. När det gäller moral bör alltså relativismen stanna vid att värderingar inte blandas ihop med sanningar.¹⁹

¹⁷ *Arbetsutbud och sysselsättning bland personer med utländsk bakgrund.*, SFI-utredningen., Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. (2006:73)., Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. (2006:79).

¹⁸ Gilje & Grimen. s. 233-244.

¹⁹ *Ibid.* s. 254-257, 259-273.

3. BAKGRUND

3.1. Integration

Den här uppsatsen kräver en ingående genomgång av begreppet integration. Teorier om integration bildar fundamentet i varje diskussion om Svenska för invandrare, och det är integrationspolitikens mål som till stor del styr utbildningens innehåll.

Ordet integration har använts i många olika betydelser. Olika aktörer är helt enkelt inte överens om vad det innebär. Det har blivit ett värdeladdat begrepp som alltid är avgjort positivt i sin betydelse, och vars exakta innehåll därmed styrs av vilka normer den som använder det har. Detta ställs ofta mot begreppet assimilation, som har innebörden att något smälter samman med något annat; alltså ett mycket tydligare begrepp. Några saker som integration kan förknippas med är; sammanfogning, jämlikhet, rättvisa, utjämning, blandning, interaktion, inkludering, delaktighet och tillit.²⁰ Även om det inte är ett uttalat syfte så innebär många av dessa saker delvis en sorts assimilering. Det är orimligt att tänka sig att en omfattande interaktion mellan två folkgrupper inte skulle påverka endera parten. Det är alltså mycket svårare att skilja mellan integration och assimilation än det framstår i den offentliga debatten. Faktum är att det ingår vissa explicita krav på assimilation i integrationsretoriken; bland annat krav på att invandrare anpassar sig till svensk lag och att lära sig svenska.²¹

Det går att tala om två olika sorters integration, där den ena innebär assimilering och den andra kulturpluralism. Det som då är viktigt för att integration ska äga rum är i huvudsak samförstånd om vilken väg man ska ta. Om alla i ett samhälle är överens om att dela majoritetssamhällets kultur går det snart inte att skilja de invandrade från de infödda. Om alla är överens om att bevara respektive grupps självständighet blir resultatet ett mångkulturellt samhälle. Men om majoritetssamhället påtvingar en självständighetssträvande minoritet sin kultur, eller stöter bort en minoritet som önskar dela majoritetssamhällets identitet; då leder det till konflikt. Alltså är inföddas och invandrades beteenden lika betydelsefulla för integrationen.²²

Det är viktigt att påpeka att förutsättningarna skiljer sig markant för invandrare med olika bakgrunder och varierande skäl för att komma till landet. Migrationsverket skiljer i huvudsak mellan dessa olika skäl för att söka uppehållstillstånd; flykt, familjeanknytning, arbete, studier och EU-medborgarskap.²³ Av naturliga skäl lyckas arbetskraftsinvandrare bättre på arbetsmarknaden än andra invandrargrupper. Det går också att konstatera att invandrare från ursprungsland utanför Europa har lägre sysselsättningsgrad än de som kommer från länder nära

²⁰ Popoola, M. (2002). *Integration, en samtidsspeglning*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet. s. 13.

²¹ Ibid. s. 18, 25.

²² Gustafson, Å. (2004). *Sköra livsmönster, om integrations- och normaliseringsprocesser bland bosniska flyktingar*. (Akademisk avhandling 2004). Umeå Universitet. s. 36-67.

²³ Migrationsverkets hemsida. Tillgänglig 19 januari, 2009, via <http://www.migrationsverket.se>.

Sverige.²⁴ Ett liknande mönster går att se internationellt, då de länder som främst tar emot arbetskraftsinvandring, så som Kanada, USA och Australien, har lyckats bättre än Sverige med att integrera utlandsfödda på arbetsmarknaden. Sverige delar sina integrationsproblem med andra länder som har tagit emot många flyktingar, så som Belgien, Danmark och Nederländerna.²⁵ Eftersom vår studie inte innehåller några flyktingar, och till hälften behandlar personer från anglosaxiska länder, så kommer vi inte att kunna se djupet i integrationsproblematiken.

3.1.1. Integrationens politiska historia

Integration började tidigt användas som ett begrepp inom migrationspolitiken, till och med innan det förekom i offentliga dokument. På 60-talet var den svenska invandringspolitiken sådan, att invandrare skulle ha möjlighet att nå samma levnadsstandard som infödda svenskar genom generella välfärdsåtgärder. Invandring ansågs vara en tillfällig vistelse, antingen det rörde sig om flykt eller arbetskraftsinvandring. I de fall då människor valde att stanna var målet att så snart som möjligt assimilera dem i det svenska samhället. Detta förfarande kritiserades hårt och 1975 tog regeringen ett nytt beslut som innebar att hänsyn skulle tas till invandrares språk och kultur. Assimilation var inte längre tänkbart som mål för svensk migrationspolitik, men inte heller ordet integration användes. Istället skulle kulturell valfrihet råda, vilket både skapade förväntningar på särskilt utformad politik för olika etniska grupper och orsakade debatt om vilka gränser som skulle råda för denna valfrihet.²⁶

När regeringen lade fram det förslag som kom att ändra namnet på invandringspolitiken till integrationspolitik var året 1997. Vid det här laget hade invandringen varit en het fråga under många år och ingen trodde längre att de flesta immigranter var tillfälliga besökare. Sverige hade också nyligen drabbats av en våg av främlingsfientlighet och nynazistiska strömningar. Lasermannens hatiska mordodyssey orsakade nära nog upplopp i Rinkeby och missnöjespartiet Ny Demokrati tog sig in i riksdagen. Att verka toleranta och tillmötesgående mot olika folkgrupper måste varit en särskild prioritet för regeringen vid den tidpunkten. Det nya förslaget skulle utgå ifrån samhällets etniska och kulturella mångfald, utan att blanda ihop begreppen eller stoppa in människor i kategorier. Det ansågs viktigt att begränsa åtgärder riktade specifikt mot invandrare till den första tiden i Sverige.²⁷ Integration skulle vara ett ömsesidigt, ständigt pågående projekt för att nå ett gemensamt mål.²⁸

- Regeringens förslag:** Integrationspolitikens mål skall vara
- lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund,
 - en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund, samt
 - en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och

²⁴ *Arbetsutbud och sysselsättning bland personer med utländsk bakgrund.* s. 18, 22.

²⁵ *Ibid.* s. 36f.

²⁶ *Sverige, framtiden och mångfalden, från invandrapolitik till integrationspolitik.* s. 15-19.

²⁷ *Ibid.* s. 19.

²⁸ *Ibid.* s. 22f.

medansvariga för.

Det integrationspolitiska arbetet skall särskilt inriktas på att

- ge förutsättningar till individers egen försörjning och delaktighet i samhället,
- värna grundläggande demokratiska värden och verka för kvinnors och mäns lika rättigheter och möjligheter, samt
- förebygga och motverka diskriminering, främlingsfientlighet och rasism.²⁹

Trots dessa goda föresatser har resultaten av integrationspolitiken enligt många åsikt blivit det motsatta. En av de många kritikerna är den förra regeringens särskilt tillsatta integrationsutredare Masoud Kamali, som vi kommer återkomma till i detalj senare. Även andra utredningar och undersökningar pekar på en dyster verklighet, som till exempel Lena Nekbys och Gülay Özcan rapport till integrationsverket om utbildning och arbetsmarknad, vars resultat "visar att det finns signifikanta skillnader i sannolikhet att vara sysselsatt för elever med utländsk bakgrund i jämförelse med elever med svensk bakgrund i genomsnitt för hela perioden 1995-2002".³⁰ Den nya regeringen intar nu en strängare hållning i förhållande till invandrare och asylsökande. Det finns idag en stark opinion för detta, vilket kan ha att göra med världsläget och en utbredd misstro mot framför allt muslimer. Exempelvis görs särskilda reservationer mot "om Sverige får ta en oproportionerligt stor del av konsekvenserna för flyktingsituationer i vår omvärld i förhållande till jämförbara länder" i regeringens budgetproposition för 2009.³¹ Folkpartiet avser även att fortsätta arbeta för sitt förslag om språktester från 2002, enligt partiets integrationspolitiska talesman Mauricio Rojas.³²

3.1.2. Olika sätt att se på integration

Som synes finns många vitt skilda sätt att se på hur integration skall uppnås. Det kan bero på att immigration och möten mellan olika kulturer sätter igång komplicerade processer som det inte råder någon enighet om hur man bör hantera. För det första har vi lättast att uppfatta världen genom konstruerade kategorier som går att jämföra med varandra; dikotomier eller "vi och dom"-tänkande. Även om det är möjligt att tänka sig kategorier som flyter in i varandra så verkar det vara omöjligt att helt undgå att tänka kategoriskt. För att kunna definiera vad vi själva är måste vi kunna säga vad vi inte är. Därtill är det viktigt för alla människor att ha en positiv självbild, vilket gör att vi tenderar att favorisera den egna gruppen. Det kallas för 'andrafiering' när en grupp i samhället konstruerar en annan grupp som annorlunda, avvikande och underlägsen i syfte att värna den egna gruppens självbild. Eftersom våra erfarenheter och kunnande fungerar som vår referensram och sätter gränserna för vad vi är kapabla att tänka, blir det naturligt att

²⁹ Ibid. s. 21.

³⁰ Nekby, L. & Özcan, G. (2006). *Utbildning och arbetsmarknaden, är den svenska utbildningen lika för alla?*. (Integrationsverket, Forskningsrapport 2006). Norrköping: Erlanders. s. 23.

³¹ Utgiftsområde 8, Migration. I *Budgetpropositionen för 2009*. (Regeringens proposition 2008/09:1). Hämtat 15 november, 2008, från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/16/79/fdbae2b7.pdf>. s. 27.

³² Mahdi, J. El. (2006, 28 juni). Fp tar fram gammalt krav om språktest för invandrare. I *Svenska Dagbladet*. Hämtat 16 november, 2008, från http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_331578.svd.

uppfatta den egna kulturen som normal och allt annat som abnormt. Att byta perspektiv kan i vissa fall vara näst intill omöjligt.³³ Föreställningar som fungerar självbegränsande för den dominerande gruppen tenderar att förvandlas till sanktionerade sanningar, även om de fortsätter att officiellt förnekas. Det skapas en diskrepans mellan officiell doktrin och vardaglig diskurs när individuella tjänstemän och politiker är ovilliga eller inkapabla att se fördomar och orättvisor som majoritetssamhället accepterar.³⁴

Föregående stycke avhandlade i första hand majoritetssamhällets reaktion på invandring. Docent och leg. psykolog Elsie Franzén har studerat invandrarnas egna upplevelser. Hon pekar på att invandrare vanligen drabbats av ett flertal av de förluster som inom krispsykologin räknas som traumatiska; objektsförlust, autonomiförlust, social skam, katastrofer och samhällsförändringar. Det betyder att invandrare, när de anländer till Sverige, befinner sig i olika faser av mer eller mindre traumatisk kris. En människa i kris reagerar vanligen med olika klassiska försvarsmekanismer. Exempel på dessa är; förnekelse, vilket i invandrarens fall kan betyda att denne förnekar de svårigheter som finns eller överskattar sin språkliga förmåga—och regression, vilket kan innebära en tillbakagång i utvecklingen till följd av att saker som varit lätta blir mycket svårare i den nya miljön. Allt detta innebär att den personliga känslan av identitet sätts i gungning. Lösningen är att omvärdera vad som definierar ens person, och hitta en källa till självkänsla som har en plats i det nya landet. På gruppnivå handlar det om att skapa nätverk och kontakter med samhället som speglar den egna gruppen på ett positivt sätt för att på så sätt skapa nya rötter för sin identitet.³⁵

Hon har blivit kritiserad av Masoud Kamali för att vara "gammaldags och okritisk" när hon fokuserar på kulturell närhet- eller avstånd och försummar faktorer som andrafiering och historisk och global rasism. Han anklagar henne också för att bidra till att reproducera bilden av Sverige som ett tudelat land där alla kan delas in i antingen "svenskar" eller "invandrare".³⁶

Charles Westin är docent i pedagogik och professor i invandringsforskning. Westin tar i en statlig utredning upp att begreppet integration är teoretisk problematiskt.³⁷ Enligt sociologisk mening handlar begreppet om delaktighet och deltagande i sociala sammanhang, till exempel samhället. Det är viktigt för människor att delta i arbetsmarknaden, skolsystemet, föreningslivet och det politiska systemet. En amerikansk sociolog vid namn Milton Gordon säger enligt Westin att integration är en process som så småningom leder till fullständig assimilation. Assimilation betyder att något omvandlas till att ha större likhet med—eller helt uppgår i—något annat. Gordon visade år 1965 i en modell hur människor gradvis blir mer deltagande i olika samhällsområden. Först kommer invandrarna in i det ekonomiska systemet som kunder och konsumenter, sedan kommer de in på arbetsmarknaden och i utbildningssystemet. Men det tar lång tid innan de blir delaktiga i det politiska systemet.³⁸ Gordons teoretiska modell har varit

³³ Elmeroth, E. (2008). *Etnisk maktordning, i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. s. 28ff.

³⁴ Ibid. s. 48f.

³⁵ Franzén, E. (2001). *Att bryta upp och byta land*. Stockholm: Natur och Kultur. s. 41-85.

³⁶ Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. (2006). *Den segregerade integrationen*. (Statens offentliga utredningar 2006:73). Stockholm: Nordstedts Juridik. s. 10.

³⁷ Integrationspolitiska maktutredningen. (2004). *Kategorisering och integration, om förstådda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. (Statens offentliga utredningar 2004:48). Stockholm: Fritze.

³⁸ Ibid. s. 205f.

giltig under ganska lång tid, men "perspektiven var ensidigt inriktade på krav som ställdes på invandrarna och metoden att åstadkomma detta präglas av teknokratiska modeller".³⁹

3.1.3. Kamalis statliga utredningar

Professor Masoud Kamali utsågs 2004 till särskild utredare i diskrimineringsfrågor av dåvarande integrationsminister Mona Salin. Professuren har han vid Centrum för multietnisk forskning på Uppsala universitet. I slutbetänkandet av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering 2006 föreslogs en rad kontroversiella åtgärder; bland annat att Integrationsverket och Justitiedepartementets integrations- och mångfaldsenhet skulle läggas ned och ersättas med en ny myndighet med särskilt fokus på "lika möjligheter och lika utfall".⁴⁰ Lika utfall skulle åstadkommas för utsatta grupper genom att "personer med låg inkomst boende i marginaliserade områden ges förtur vid samtliga offentliga nyanställningar" och genom att instifta medborgarråd med inflytande över kommunpolitiken i marginaliserade områden.⁴¹

Kamali ser frågan om integration, som idag främst har att göra med immigration, i ljuset av den långa tradition av sociologisk forskning som behandlar industrialismens och urbaniseringens effekter på det moderna samhället. Massinvandringen som har skett sedan 1900-talets senare hälft är en jämförbar, omvälvande förändring av samhällets uppbyggnad och innebär således liknande utmaningar.⁴² För Kamali finns ingen viktigare sociolog inom fältet än Durkheim, vars teori om integration består av både en ekonomisk och en kulturell dimension. I senare teoribildning har den kulturella aspekten ofta försumrats, hävdar Kamali. Detta eftersom efterkrigstidens politiska klimat gjorde det problematiskt att tala om kultur som något annat än individens val. Men för att på allvar behandla problemen med integration går det inte att bortse från att det existerar många olika normsystem i ett mångkulturellt samhälle, och att dessa ofta kan vara motstridiga.⁴³ Det sista är viktigt eftersom interna kulturella normer påverkar människors värderingar och handlingar lika mycket som externa värden—som lagar och förordningar—gör.⁴⁴ Integration handlar inte bara om att alla deltar i samhället och gör sin plikt; det handlar också om att alla delar en moralisk övertygelse om att samhället i grunden är rättvist.⁴⁵ I ett sekulärt samhälle måste detta åstadkommas genom att det blir rationellt för samtliga medborgare att acceptera sin plats, utan att känna sig kränkta. Marknadskrafterna kan inte autonomt åstadkomma en sådan rationell moralitet i den sociala ordningen; här måste staten kliva in och jämna ut de värsta orättvisorna.⁴⁶

³⁹ Ibid. s. 207.

⁴⁰ Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. (2006). *Integrationens svarta bok, agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. (Statens offentliga utredningar 2006:79). Stockholm: Fritze. s. 24f.

⁴¹ Ibid. s. 26.

⁴² Kamali, M. (2004). *Distorted Integration*. (2. uppl.). Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala Universitet. s. 9f.

⁴³ Ibid. s. 20f.

⁴⁴ Ibid. s. 38.

⁴⁵ Ibid. s. 48.

⁴⁶ Ibid. s. 35.

Det är mot denna teoretiska bakgrund man ska förstå Kamalis förslag på omfattande kvoteringar och skyddsåtgärder till förmån för personer med utländsk bakgrund. Det Durkheim kallar det "kollektiva medvetandet"—samhällets gemensamma värdegrund—har felaktigt använts för att berättiga en föreställning om att samhället inte bör förändras. I själva verket är det enligt Kamali en "idealtypisk konstruktion" att alla, oavsett kön, klass och etnisk tillhörighet, delar de kollektiva uppfattningar som existerar idag.⁴⁷ Målet för integrationspolitiken måste med det synsättet bli att omdana det kollektiva medvetandet med utgångspunkt i den nya befolkningsammansättningen, så att alla kan känna sig delaktiga och rättvist behandlade. I kärnan av resonemanget tycks vara en insikt som få verkar vilja ta till sig; att Sverige i första hand är vad det är nu, inte vad det har varit historiskt. Naturligtvis bör ett samhälle ha en värdegrund och ett rättssystem som alla måste förhålla sig till. Det kan inte heller göras undantag från lagar och regler på kulturella grunder; det skulle rimligtvis leda till ökad segregation. Men ett samhälls legitimitet beror på medborgarnas acceptans. Rodney Barker från universitetet i Cambridge förklarar det så här: "'Legitimacy' is a fiction, a metaphor which we employ to describe circumstances where people accept the claims made by rulers".⁴⁸ Varken lagar eller andra samhällskontrakt fungerar som de skall, om inte folket finner sig i dem. Om befolkningen förändras, förändras också den allmänna inställningen till samhället. Det är således inte orimligt att hävda att samhället behöver anpassa sig till en alltmer differentierad befolkning.

Detta till trots fann Kamali ytterst lite gehör för sina förslag. I media drabbades han av massiv kritik från alla politiska riktningar. Här är några pressklipp om utredningen:

I Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering Integrationens svarta bok sammanställer Kamali sina teser om Sverige och hans beskrivning av samhällets rasism vibrerar av personlig oförrätt. Under ytan framgår att den avgörande diskriminerande strukturen är landets blotta existens; det är fel att människor som flyttar hit tvingas möta ett nytt språk och en annorlunda samhällsorganisation.⁴⁹

Det troliga är också att förslagen i utredningen om integration, makt och strukturell diskriminering tigs ihjäl och sedan glöms bort. En utredning med mer konstruktiva och verklighetsnära förslag hade kunnat bidra till att få den viktiga integrationspolitiken på rätt spår igen.⁵⁰

Kritikerna angriper Kamalis trovärdighet som forskare och målar ut hans förslag som revolutionära och ogenomförbara. Det har gjort många människor upprörda att Kamali beskriver Europa och Sverige som innehavare av ett rasistiskt arv som har sin grund i kolonialism och slaveri men som också har hjälpts på traven av upplysningen och diverse framsteg inom natur- och samhällsvetenskaper. Den västeuropeiska kulturen är enligt Kamali i grunden präglad av rasism, vilket genomsyrar hela samhällsapparaten i ett land som Sverige.⁵¹ Många debattörer har känt sig orättvist skuldbelagda, eftersom rasism är ett globalt och närmast universellt problem; inte något specifikt europeiskt. En annan sak som väckt ilska i Kamalis rapporter är hur han förnekar existensen av en specifik hederskultur, och hävdar att det är ett utslag av rasism att våld inom familjen endast relateras till kultur i de fall då föräldrarna inte är svenska. Representanter från ett flertal kurdiska och iranska barn- och kvinnorättsorganisationer gick till samlat angrepp

⁴⁷ Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. (2006:73). s. 346.

⁴⁸ Barker, R. (2001). *Legitimizing Identities*. Cambridge: Cambridge University Press. s. 19.

⁴⁹ Åberg, L. (2006, 18 augusti). Utredning fylld av rasism. *Göteborgsposten*. s. 62.

⁵⁰ Kamali fast i strukturen. (2006, 18 augusti). *Borås Tidning*.

⁵¹ Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. (2006:73). s. 355f.

mot Kamali i en artikel i *Göteborgs Posten*, där de hävdar att det tvärt om är så att invandrarflickors grundläggande fri- och rättigheter inskränks på religiös och kulturell grund i Sverige, utan att myndigheterna ingriper.⁵²

Sammanfattningsvis representerar Kamali ett ovanligt inslag i svensk integrationspolitik när han kräver anpassningar av samhället för att öka integrationen. De kontroversiella turerna kring vad han har skrivit har dock tagit fokus från de rationella resonemang som finns i kärnan av hans rapporter.

3.2. Svenska för invandrare

3.2.1. Historisk syn på SFI

Enligt författaren Marie Carlsson, som skrivit boken *Svenska för invandrare, brygga eller gräns?*, började SFI-undervisningen (Svenska för invandrare) år 1965 med att rikta sig till invandrare med en grundutbildning som de hade i hemlandet.⁵³ Under den tiden var SFI-utbildningen utanför det offentliga skolväsendet och anordnades av studieförbund, arbetsmarknadsutbildning och folkhögskolor. Det fanns vid den tiden inga bindande styrdokument och inte heller några fastställda behörighetskrav på pedagoger.⁵⁴

År 1986 reformerades utbildningen med en ny läroplan och det ledde till att kommunerna i Sverige fick ta över SFI-undervisningen och bedriva den i egen regi. Enligt skolverkets hemsida har varje kommun ansvar för att se till att de vuxna som har rätt till SFI får sin utbildning. Man har rätt att studera i SFI när man är vuxen från och med den 1 juli det år man fyller 16 år. Detta gäller alltså för dem som inte har grundkunskaper i svenska och som är folkbokförda i en kommun.⁵⁵

År 1991 upphörde den gamla läroplanen att gälla. Sedan år 1994 vilar SFI på de grundläggande värden som finns i den nya läroplanen för de frivilliga skolformerna Lpf-94. Kortfattat är dessa grundläggande värden:

- Människans okränkbarhet
- Individens integritet och frihet
- Alla människors lika värde
- Jämställdhet mellan könen
- Solidaritet mellan svaga och utstötta⁵⁶

⁵² Ghasemiani, L., Ghasemiani, Mohammad, A., S., Mohammad, S., Taheri, H., Ahmad, B. (2005, 4 juli). Regeringens rapport blir ett slag mot jämställdheten. *Göteborgsposten*. s. 35.

⁵³ Carlsson.

⁵⁴ Ibid. s. 21.

⁵⁵ Svenskundervisning för invandrare (sfi). Hämtat 27 november, 2008, från Skolverkets hemsida: <http://www.skolverket.se/sb/d/389>.

⁵⁶ Lpf 94, Läroplan för de frivilliga skolformerna. Hämtat 1 december, 2008, från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1071>.

3.2.2. SFI:s roll och uppdrag

Regeringskansliet har varit med och skrivit en undersökning; *Vidare vägar och vägen vidare, svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv*.⁵⁷ Där tar de upp att det är nödvändigt att kunna landets officiella språk för att man fullt ut skall kunna leva och aktivt delta i samhällslivet. Det är viktigt för demokratin och integrationen att personer med utländsk bakgrund som flyttat till ett nytt land kan förvärva goda kunskaper om det nya språket. Detta kan på så sätt bidra till måluppfyllelse inom arbetsmarknaden och välfärdspolitiken.

Samhället kan aldrig påtvinga någon en utbildning. Förutom ”uppmaningar” från samhället är den allra viktigaste förutsättningen att individen själv upplever SFI-utbildningen som en investering och är motiverad att studera. Regeringskansliet nämner att det är viktigt att utbildningen upplevs leda vidare, till exempel att kunskaperna och betygen öppnar vägen till arbetsmarknaden och inte tvärtom stänger dörrar i form av diskriminering, orimliga högt ställda krav på språkförmåga etcetera.⁵⁸

Den som studerar SFI har inte möjlighet att få studiestöd. Däremot kan studenten få tillgång till försörjningsstöd av socialstyrelsen, som är en statlig myndighet. Försörjningsstödet är konstruerat för att ge bistånd till människor som har tillfälliga ekonomiska bekymmer. Socialstyrelsen ställer krav på att den som erhåller stöd skall bidra aktivt till sin egen försörjning och aktivt söka efter arbete. Socialtjänsten har oftast sett SFI som en åtgärd för vägen till ett arbete.⁵⁹

På grund av att samarbetet mellan SFI och Arbetsförmedlingen (AMS) ser annorlunda ut i olika kommuner är det svårt att dra en slutsats om hur det ser ut för alla. Enligt kommentarmaterial till kursplanen för SFI är ”samverkan mellan utbildare och andra aktörer, exempelvis Arbetsförmedlingen [...] angeläget för att språkutvecklingen ska kunna anpassas till kommande behov.”⁶⁰ Ett exempel på lokala åtgärder är att det i Göteborg sedan år 2004 har införts en ny SFI-modell genom ett samarbete mellan Göteborgs Stad, Arbetsförmedlingen och Migrationsverket. En av SFI:s och Arbetsförmedlingens gemensamma uppdrag har varit att sätta igång ett lärlingsprogram för SFI-deltagare inom teknik, industri, handel och administration.⁶¹

Regeringskansliets offentliga utredning visar att Arbetsförmedlingens handlingsplan oftast varit otydlig för nyanlända invandrare. Anledningen som Arbetsförmedlingen har angivit är att svensk kunskaperna har varit för dåliga hos dessa personer för att de ska kunna få ett arbete. Det tjänar ingenting till att göra några mera aktiva insatser förrän personen har studerat mer

⁵⁷ SFI-utredningen. (2003). *Vidare vägar och vägen vidare, svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv*. (Statens offentliga utredningar 2003:77). Hämtat 13 november, 2008, från <http://www.regeringen.se/sb/d/219/a/925>.

⁵⁸ Ibid. s. 69.

⁵⁹ Ibid. s. 385.

⁶⁰ Kommentarmaterial till kursplan för SFI. Hämtat 15 januari, 2009, från Skolverkets hemsida: <http://www.skolverket.se/sb/d/389/a/7698>.

⁶¹ Smederöd, C. (2004, 24 augusti). Yrkesinriktad sfi-utbildning ska ge nyanlända jobb. Hämtad 16 januari, 2009, från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/utbildning.yrkesinriktad_sfiutbildning_ska_ge_nyanlanda_jobb?OpenDocument.

svenska, har de sagt. Därför har många av arbetsförmedlingarna ofta egna språktest för att kunna bedöma språknivån hos arbetsökaren.

AMS gav i budgetunderlaget mellan år 2004-2006 några förslag till den förra regeringen om förändringar angående SFI. Där ställde de krav på personalförstärkning för att kunna erbjuda rådgivning till flyktingar och nyanlända invandrare och samt arbetsmarknadspolitiska program som skulle kunna omfatta personer i behov av introduktionsersättning eller försörjningsstöd. Ett exempel på arbetsmarknadspolitiska program är förberedande utbildningar där arbets sökande med god kommunikativ förmåga, som inte uppnått SFI betyg, deltar i arbetsplatsförlagd utbildning inom olika branscher. Detta skapar möjlighet till att deltagarna tillägnar sig vardagssvenska, yrkesspecifika språkkunskaper och arbetslivskompetens. Fördelen med detta program skulle vara att det inte ställer några krav på svenskkunskaper, utan bygger på de kunskaper som deltagarna har.⁶²

3.2.3. Kursplan för SFI

År 1994 fastställdes en ny kursplan och betyg med centralt bestämda prov. Kursplanen för SFI tar upp att språk öppnar fönster mot världen. Den speglar skillnader och likheter mellan människor, när det gäller personlighet, bakgrund och intresse. SFI ska skapa en lärandemöjlighet där deltagarna lär sig att utveckla ett funktionellt nytt språk. Att successivt lära sig ett nytt språk ger självförtroende och trygghet i olika situationer, därför är en viktig del av utbildningen enligt kursplanen att skapa språklig medvetenhet och förståelse för hur språket kan användas i olika sammanhang.

Undervisningen skall ge förutsättningar för språkbehärskning, framtida studier och arbete och att bli delaktig i samhälls- och arbetslivet. Utbildningen skall utgå från enskilda elevers intressen, förutsättningar och behov. En bedömning av behoven görs i samarbete med eleven och bedömningen kan samtidigt dokumenteras. Val av textstudier, samtal och diskussioner utgår från aktuell kursnivå och tar upp sådant som rör kunskaper om, och förståelse för, det omgivande samhället. Det är viktigt att deltagarna ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att det förbinds med andra aktiviteter, t.ex. arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Detta är en förutsättning för att en person ska kunna delta i utbildningen.⁶³

Hur länge man studerar på SFI utbildningen är varierande beroende på deltagarens bakgrund, men genomsnittstiden för en studerande på SFI i Sverige är 525 timmar. Det finns ingen begränsning för hur länge någon får lov att delta i SFI:s kursplan, däremot står det i kommentarmaterialet till kursplanen för SFI att alla deltagare har rätt att studera minst 15 timmar i veckan.⁶⁴

⁶² SFI-utredningen. s. 343f.

⁶³ Kursplan för SFI, hämtat 27 november, 2008, från <http://www.skolverket.se/sb/d/389/a/7700>.

⁶⁴ Kommentarmaterial till kursplan för SFI.

3.2.4. Olika studievägar inom SFI

SFI utbildningen har ett brett kursutbud. Det finns en kurs kallad *Läs- och skrivinläring* som vänder sig till vuxna invandrare som saknar grundläggande läs- och skrivfärdigheter. Då kan undervisningen bestå av deltagarens modersmål eller annat språk.

Mål för utbildningen vad gäller läs- och skrivinläring

Eleven skall

- förstå hur skrift förmedlar budskap och hur språket är uppbyggt,
- kunna använda språket i olika sammanhang,
- kunna tillämpa de vanligaste reglerna för skriftspråket,
- kunna använda läsning och skrivning för att lära, förstå och uttrycka sig,
- bli medveten om hur man lär sig språk och
- utveckla några enkla strategier för läsning och skrivning med olika syften.⁶⁶

Det finns även tre olika studievägar som är sammanställda i kursplanen för SFI och dessa tre olika studievägar finns för att bättre möta deltagarnas olika behov och förutsättningar. Studievägarna är SFI 1, SFI 2 och SFI 3. För SFI 1 består kurserna av A och B och där förklarar kursplanen att kurserna ska bidra till att utveckla elevers förmåga att kommunicera i tal och att förstå och använda språket i olika sammanhang. Texter och samtal utgår från elevens intressen, förutsättningar och behov.

Mål som eleven skall ha uppnått efter avslutad kurs A.

Eleven skall

- kunna förstå skillnader mellan talat och skrivet språk,
- kunna kommunicera muntligt i enkla situationer,
- kunna förstå enkelt, talat språk,
- kunna muntligt beskriva egna kunskaper och erfarenheter på ett enkelt sätt,
- kunna tolka och använda några skriftliga budskap och
- vara medveten om hur man lär sig språk och kunna använda enkla hjälpmedel.⁶⁷

När det gäller kurs B, ska denna kurs hjälpa deltagarna att utveckla sin förmåga att kommunicera i tal och skrift. Svenskt vardagssamhälle och arbetsliv är en av utgångspunkterna och man ska lära sig att beskriva och reflektera över det egna lärande som man har utvecklat.

Mål som eleven skall ha uppnått efter avslutad kurs B

Eleven skall

- kunna kommunicera muntligt och skriftligt i vardagliga sammanhang,
- kunna förstå enkelt, talat språk och enkla texter,
- kunna beskriva egna kunskaper och erfarenheter och jämföra dem med intryck av liv i Sverige,
- kunna pröva och kommentera olika sätt att lära sig svenska och
- kunna använda enkla hjälpmedel för att lära och kommunicera.⁶⁸

För SFI 2 ingår kurs B som är precis densamma som kurs B i SFI 1, och kurs C som är lite mer avancerad. Kurs C ska hjälpa deltagarna att utveckla sin kunskap i svenska både när det gäller tal och skrift. Svenskt vardagssamhälle och arbetsliv, och jämförelse med andra länder, är utgångspunkter inom kursen och reflektion samt planering av de egna studierna är också en viktig del av kursen.

⁶⁶ Kursplan för SFI.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

Mål som eleven skall ha uppnått efter avslutad kurs C

Eleven skall

- kunna kommunicera muntligt och skriftligt i olika situationer som är relevanta för eleven,
- kunna förstå tal i olika situationer och texter av olika slag,
- kunna beskriva egna kunskaper om och erfarenheter av språk, arbetsliv och kulturer och jämföra med olika förhållanden i Sverige och
- kunna använda olika strategier för att lära sig svenska, kunna planera sitt lärande och använda relevanta hjälpmedel.⁶⁹

SFI 3 är indelad i kurs C och D. Kurs D ska hjälpa deltagaren att utveckla och fördjupa kunskapen i svenska ytterligare. Kursplanen för SFI säger att denna kurs ska ge sådana språkliga kunskaper att eleven kan anpassa språket till mottagare och situation och använda språket på ett bra och säkert sätt.

Mål som eleven skall ha uppnått efter avslutad kurs D

Eleven skall

- kunna uttrycka sig relativt säkert,
- kunna kommunicera muntligt och skriftligt i olika situationer i vardags-, samhälls- och arbetsliv som är relevanta för eleven,
- kunna jämföra egna och andras erfarenheter av språk, kulturer, samhälls- och arbetsliv i Sverige och något annat land,
- kunna läsa, kommentera och samtala kring texter av olika slag och
- kunna använda olika strategier för att lära sig svenska, kunna planera sitt fortsatta lärande och använda relevanta hjälpmedel.⁷⁰

3.2.5. Samhällslivsorientering inom SFI

Regeringskansliets undersökning *Vidare vägar och vägen vidare* tar upp att samhällsorientering eller samhällsorienterade ämnen ingår i kursplanen på grundskolan i form av samhällskunskap, historia, religion och geografi. I SFI:s kursplan finns det inget sådant begrepp, utan där står det istället att SFI-deltagarna ska utveckla sin förmåga att kommunicera i vardagsliv, samhälls- och arbetsliv samt att de ska utveckla sin kunskap om samhällsliv, arbetsliv och studier i Sverige. Därför föreslår Regeringskansliet att man bör använda begreppet samhällsorientering inom SFI utbildningen.⁷¹

Regeringskansliet säger att samhällsorientering idag utgör en stor del av SFI utbildningens innehåll, den integreras med språkinläringen inom SFI. Samhällsorientering kan till exempel bestå av följande:

- Fakta/ information om t ex samhällets uppbyggnad,
- Mer abstrakta och laddade aspekter som normer, värderingar, kulturella uttryck,
- Ord/ begrepp/ språkliga funktioner.⁷²

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ SFI-utredningen. s. 136.

⁷² Ibid. s. 138.

3.2.6. Arbetslivsorientering

Kursplanen för SFI säger att det är viktigt att deltagarna ges möjligheter att öva det svenska språket i arbetslivet och att det förbinds med andra aktiviteter, t.ex. arbetslivsorientering, validering, praktik eller annan utbildning. Regeringskansliet förklarar att ett arbete är mycket betydelsefullt för integrationen, därför är det bra att så tidigt som möjligt ”utifrån kompetens och förmåga ta sikte på ett arbete och planera för vägen dit, något som alltför många kommuner försöker stödja på olika sätt”.⁷³ Detta är något som svenskundervisningen måste stödja och det är med stöd av läraren som deltagaren kan planera för det som man behöver lära sig av språk, fakta, färdigheter och strategier för att nå målet. Det är upp till läraren att stödja och strukturera språkinläringen under praktik och lärande i samhälls- och arbetsliv.

Därför är det viktigt för SFI-lärare att de får möjlighet att göra studiebesök på olika arbetsplatser och träffa olika arbetsgivare, till exempel. Detta för att de som lärare skall kunna skapa möjligheter för lärande inom arbetslivsorientering.⁷⁴ Regeringskansliet visar därför en skarp kritik mot SFI-lärarna. De tycker att lärarnas kompetens inte räcker till och att det är alltför lite samarbete mellan SFI och arbetsförmedlingen och arbetsmarknadens parter.⁷⁵

En utredning som regeringskansliet har genomfört år 2003 har visat att många SFI-studerande saknar kunskap om den svenska arbetsmarknaden, arbetslivet och om hur man söker jobb. I utredningen har regeringskansliet frågat 411 SFI-studerande om vilken information man var mest intresserad av och resultatet visade att arbete, yrken och särskilda branscher var mest viktigt. På andra plats hade de svarat information om utbildning. En orsak till SFI-studerandes bristande kunskap är enligt regeringskansliet att det finns många SFI-lärare som har dålig kunskap om arbetslivsorientering. Många vet till exempel inte hur man skriver en bra arbetsansökan, de saknar information om arbetsförmedling. Många vet inte heller hur olika arbetsplatser fungerar och vilket yrkesspråk som används på olika arbetsplatser.⁷⁶

3.2.7. Debatten kring SFI-utbildningen

Enligt Farbod Rezanian, som är utredare på Svenskt Näringsliv, har SFI hindrat integrationen i mer än 40 år. Rezanian säger att SFI aldrig har klarat av att ge nyanlända invandrare de språkkunskaper som man behöver för att klara av arbetsmarknadens krav. Han anser att SFI-systemet bör förändras så att man bättre kan skapa möjlighet för en språkkurs som passar just personens förutsättning och behov. Rezanian är kritisk till att en person som vill arbeta som hantverkare och en som vill arbeta som revisor tvingas gå på samma utbildning. Dessa personer har olika behov som inte kan tillgodoses av en enda utbildning. När utbildningen är avslutad för dessa personer som vill arbeta som hantverkare och revisor, kan detta leda till att hantverkaren har suttit på SFI för länge och att den andre fortfarande kan för lite svenska för att arbeta som

⁷³ Ibid. s. 151.

⁷⁴ Ibid. s. 152.

⁷⁵ Ibid. s. 151.

⁷⁶ Ibid. s. 142f.

revisor. De högutbildade får inte de språkkunskaper som de behöver och de lågutbildade hålls borta från arbetslivet längre än nödvändigt. Rezanias visar även skarp kritik mot politikernas förslag, som språkrav för medborgarskap och bonus till invandrare som lär sig svenska snabbare. Dessa är totalt verkningslösa enligt Rezanias; de varken höjer SFI:s kvalitet eller ökar utbudet av kurser.⁷⁷

Vidare vägar och vägen vidare föreslår att samhälls- och arbetslivsorientering och arbetslivsorientering fortfarande bör vara en del av innehållet i SFI-utbildningen. Regeringskansliet anser att samhälls- och arbetslivsorienteringens innehåll och arbetssätt inom SFI bör definieras, förtydligas, förstärkas och samt individualiseras genom att:

Möjlighet att erbjuda samhälls- och arbetslivsorientering på modersmålet inom SFI ska införas i skollagen. Myndigheten för skolutveckling ska få i uppgift att i samverkan med Nationellt centrum för SFI och svenska som andraspråk på liknande sätt som sker inom nuvarande regeringsuppdrag om kompetensutveckling för SFI lärare utveckla och samordna kurser som riktar sig till SFI lärare och som behandlar samhälls- och arbetslivsorientering.⁷⁸

Det finns också förslag om att kommunen, Arbetsförmedlingen och Skolverket bör ha en mer aktiv roll för SFI-utbildningen. Regeringskansliet anser att alla kommuner ska ha ansvar för anskaffning av platser som syftar till lärande i samhällslivet. Kommunen ska ha delat ansvar med Arbetsförmedlingen för att skaffa praktikplatser som syftar till lärande i arbetslivet. Arbetsförmedlingen ska ha ett gemensamt ansvar med kommunen att kunna skaffa yrkesorienterade platser inom samhälls- och arbetsliv, LISA. Kommunen ska även ha ett förstärkt ansvar för att SFI-utbildningen anknyts till arbetspraktik, arbetsplatsintroduktion, validering etcetera. Skolverket bör i samarbete med myndigheter utforma en referens- och kommentarmaterial kring vuxnas andraspråkslärande i samhälls- och arbetsliv.⁷⁹

Utredningen är ganska kritisk mot SFI-utbildningen för att den inte har någon tydlig struktur när det gäller praktik. Ordet praktik nämns inte i kursplanen för SFI. Regeringskansliet har genomfört olika kommunbesök och det har visat sig att många kommuner har skiftande modeller för SFI deltagarnas arbetspraktik. Vissa kommuner anser att praktik är en del av utbildningen medan andra anser att den bör anordnas vid sidan av. Därför anser regeringskansliet att utbildningen måste vara likvärdig i hela landet och att många kommuner kan höja sin ambitionsnivå genom stödjande insatser till SFI för att anordna praktikplatser. Regeringskansliets utredning visar att praktik kan bidra till bättre språkinläring och andra goda resultat för eleven, därför ger de förslag att man bör:

- Tydliggöra SFI utbildningens ramar; vad som ingår i utbildningen och vad som inte gör det.
- Bidra till ökat krav på att erbjuda praktik till fler och också till andra än flyktingar.
- Höja kvaliteten på praktiken genom att förtydliga kopplingen till undervisningen.
- Formulera tydliga syften och mål.
- [Följa upp praktiken].⁸⁰

Utbildningsministern Jan Björklund har tidigare i våras presenterat förslag på förändringar av SFI-utbildningen och detta tillkännagav han på DN-debatts hemsida. Utbildningsministern anser

⁷⁷ Rezanias F. (2008, 27 juli). SFI har hindrat integration i 40 år. *Expressen*. Hämtat 1 december, 2008, från <http://www.expressen.se/debatt/1.1244813/sfi-har-hindrat-integration-i-40-ar>.

⁷⁸ SFI-utredningen. s. 145.

⁷⁹ Ibid. s. 175.

⁸⁰ Ibid. s. 176.

att SFI-utbildningen är oroande, därför vill han tillsammans med regeringen införa tre års utbildning och nationella slutprov i SFI-programmet, vilket han hoppas ska öka studiedisiplinen. Dessa förslag har utbildningsministern fått ett godkännande för, och nu kan de genomföras vid nästa årsskifte.⁸¹ Eftersom SFI utbildningen är en komplex fråga, är det fortfarande oenighet om den i alliansregeringen. Tomas Tobé och Elisabeth Svantesson är riksdagsledamöter för moderaterna; de anser att SFI är en isolerad skolform utan tydlig koppling till arbetsmarknaden. Därför vill de införa en språkutbildning som tar sin utgångspunkt i förväntade studier eller arbete och som kombineras med arbete, praktik, yrkesutbildning och inte minst att studierna ska vara individanpassade.⁸²

Miljöpartisten Yvonne Ruwaida som är oppositionsborgarråd i Stockholms kommun, är kritisk mot regeringens förslag på förändring av SFI-utbildningen. Ruwaida tycker att man ska individanpassa utbildningen hellre än att införa disciplinära åtgärder. Att införa heltidsstudier för alla SFI-studier är inte den rätta vägen, utan Ruwaida anser att SFI-deltagarna måste läsa på rätt nivå, få möjlighet att lära sig den svenska de behöver och få ersättning under tiden. Även socialdemokraten Marie Granlund som är vice ordförande i riksdagens utbildningsutskott, anser att man bör ha en mer individanpassad utbildning. Hon tror inte att alla kan lära sig svenska på tre år eftersom det finns stora skillnader mellan personer med utländsk bakgrund som flyttar till Sverige. Vissa är högutbildade och kan lättare och snabbare lära sig språket, medan andra är analfabeter som tar längre tid på sig för att ta sig inom SFI-utbildningen. Granlund ger exempel på vissa kommuner som redan har börjat individanpassa SFI-utbildningen. I Malmö kommun står det till exempel i kursplanen för SFI att utbildningen ska vara individanpassad, vilket hon anser borde vara en förebild för andra kommuner.⁸³

3.3. Att lära sig nytt språk i en vuxen ålder

3.3.1. Det nya språket och statistik av SFI deltagares studieresultat

Elsie Franzén är docent i pedagogik och har skrivit boken *Att bryta upp och byta land*.⁸⁴ Hon tar upp i sin avhandling att för den som ska lära sig ett nytt språk i vuxen ålder finns risk för brytning på det nya språket. Brytning uppfattas som att talaren inte kan språket särskilt bra, även om talaren har perfekta kunskaper, bygger meningarna rätt och får med alla vokaler och

⁸¹ Björklund J. (2008, 18 februari). Krav på svensk-kunskaper skärps för invandrare. *Dagens Nyheter*. Hämtat 2 december, 2008, från <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=743809>.

⁸² Tobe, T. & Svantesson E. (2008, 28 oktober). Moderat arbetsgrupp vill ersätta SFI med Startsvenska. Hämtat 3 december, 2008, från Moderaternas hemsida: http://www.moderat.se/web/Moderat_arbetsgrupp_vill_ersatta_Sfi_med_Startsvenska.aspx.

⁸³ Ruwaida, Y. & Granlund, M. (2008, 18 februari). Kritik från mp och s mot regeringens förslag. *Dagens Nyheter*. Hämtat från <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=743953>.

⁸⁴ Franzén.

konsonanter. Däremot är det tvärtom för barn före puberteten; de lär sig både lättare och får ett bra uttal.⁸⁵

Franzén säger att de som känner många svenskar eller är gift med en, har mycket lättare att lära sig svenska. Men de som till exempel bor i en förort och inte har kontakt med någon som talar svenska förutom på SFI kan få det svårare. Det finns också personer som har talat flera språk i ursprungslandet, till exempel assyrier och syrianer som i många fall kan behärska både assyriska, arabiska och kurdiska. Dessa personer brukar oftast inte ha svårighet att lära sig tala ytterligare ett nytt språk, men att lära sig läsa och skriva är en annan situation som beror på deltagarens förmåga.⁸⁶

Enligt regeringskansliets undersökning *Arbetsutbud och sysselsättning bland personer med utländsk bakgrund*, har det visat sig att SFI utbildningen under de senaste åren haft ett nedslående resultat.⁸⁷ Tabellen nedan visar studieresultat för SFI deltagare som påbörjade sin utbildning läsåret 2002.

Studieresultat för elever som påbörjat sin utbildning läsåret 2002/03.					
	Antal	Slutar med godkänt resultat	Slutar utan godkänt resultat	Avbrutit	Fortsätter
Totalt:	21023	40,3 %	2,6 %	36,9 %	20,2 %
Män	11630	37,2 %	2,7 %	40,6 %	19,5 %
Kvinnor	9393	42,9 %	2,5 %	33,9 %	20,7 %
25- 39 år	12096	42,0 %	2,1 %	36,1 %	19,8 %
40- 54 år	4008	35,5 %	3,6 %	34,6 %	26,3 %
55 år-	676	20,2 %	4,9 %	51,5 %	23,4 %
<i>Därav med utbildning</i>					
högst 6 år	3527	21,4 %	3,3 %	41,1 %	34,3 %
i 7-9 år	3078	30,6 %	2,9 %	41,6 %	24,9 %
i 13 år -	7914	49,9 %	2,1 %	35,0 %	13,0 %
<i>Modersmål</i>					
Albanska	679	38,0 %	2,7 %	35,3 %	24,0 %
Arabiska	4114	37,6 %	1,8 %	35,0 %	25,6 %
Jugoslaviska	1309	48,0 %	1,8 %	32,5 %	17,7 %
Engelska	1678	34,2 %	3,0 %	52,4 %	10,4 %
Kurdiska	1544	34,6 %	2,5 %	32,5 %	30,4 %
Ryska	874	61,6 %	2,5 %	25,5 %	10,4 %
Persiska	795	55,8 %	2,9 %	27,6 %	18,5 %
Spanska	1267	38,9 %	2,3 %	42,7 %	16,1 %
Thailändska	964	31,4 %	3,4 %	38,8 %	26,4 %

Tabellen för studieresultaten visar att enbart 40 procent avslutar SFI med godkänt resultat tre år efter påbörjad utbildning. 37 procent avbryter sin utbildning och över 20 procent deltar fortfarande. Tabellen visar tydligt att de som har mer utbildning från ursprungslandet klarar sig

⁸⁵ Ibid. s. 35f.

⁸⁶ Ibid. s 39f.

⁸⁷ *Arbetsutbud och sysselsättning bland personer med utländsk bakgrund*.

bättre. 50 procent av de som har hög utbildning får ett godkänt resultat och av de med lägst utbildning uppnår enbart 21 procent godkänd nivå. I undersökningen visar det sig att vanliga orsaker till att SFI deltagare inte klarar sin utbildning är låg utbildning från hemlandet, avsaknad av studievana, sjukdomar eller låg motivation.⁸⁸

3.3.2. Hur kan SFI undervisningen se ut?

Qarin Franker har varit med om att skriva boken *Svenska som andraspråk, i forskning, undervisning och samhälle*.⁸⁹ Hon tar upp att lärarens attityder är avgörande för vilken syn på kunskap och sina egna resurser deltagare har. För många vuxna invandrare som har haft en kort skoltid är de teoretiska studier och den formella språkinläring som de möter på SFI utbildningen helt ovan. Därför säger Franker att det behövs ”ökade kunskaper om dessa deltagare och deras speciella förutsättningar, erfarenheter och behov för att vuxenutbildning och samhället bättre ska möta dem med en utbildning som leder till integration och delaktighet.”⁹⁰ Franker fokuserar mycket på alfabetiseringsundervisningen (läs och skrivinläring). Hon anser att den borde ges en bättre organisation och ett vettigare innehåll, vilket skulle leda till en ökad förståelse och språkutveckling för SFI-deltagarna.

Seija Wellros har varit SFI-lärare i mer än 20 år och hon har också varit med om att skriva ett kapitel i boken *Svenska som andraspråk, i forskning, undervisning och samhälle*. Hon tar upp att det inte bara handlar om att kunna stora delar av lexikonet och grammatiken, utan också om att kunna välja passande ord, uttryck och kommunikationsstrategier. Hon talar om att man som person måste behärska de situations- och relationsberoende oskrivna regler som styr språkanvändningen, det vill säga pragmatiken. För att kunna förstå syftet bakom rollfördelningens funktion i vardagslivet måste man skaffa sig en förståelse för de ord och begrepp som beskriver fenomen i samhället. Därför kan semantikundervisning vara ett bra alternativ då det ger SFI-deltagare möjlighet att få syn på de värderingar som ingår i olika ord och begrepp och på så sätt även bli medvetna om hur de passar samman med modersmålets ord. Detta förbättrar den språkliga kunskapen.⁹¹

Utifrån kursplanen i SFI tar Wellros upp att med hänsyn till olika förutsättningar och personliga mål ska eleven utveckla förmåga att kommunicera muntligt och skriftligt på svenska i vardags- samhälls- och arbetsliv. Därför är det viktigt att undervisningen innehåller inslag om kultur- och samhällsliv. Ett exempel kan vara semantikundervisning; ”för att förstå intentionerna bakom manuskriptet och rollfördelningens funktion i vardagslivet måste man skaffa sig en djup förståelse av de ord och begrepp som beskriver olika fenomen i samhället. En sådan fördjupning i semantik innebär en kognitiv utmaning och medför två stora fördelar.”⁹² Några fördelar är att

⁸⁸ Ibid. s. 116.

⁸⁹ Franker, Q. & Wellros, S. (2004). *Svenska som andraspråk, i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

⁹⁰ Ibid. s. 677.

⁹¹ Ibid. 677, 648.

⁹² Ibid. s. 647.

man får en lektion i kulturkunskap, en förberedelse i att kunna kommunicera i olika sammanhang och samtidigt får träning att uttrycka tankar, känslor och värderingar på det nya språket.

4. RESULTATREDOVISNING

4.1. Respondenterna

Respondenterna är hämtade ur tre olika urvalsgrupper; nuvarande studenter, före-detta studenter och lärare. Ali och Jannet är nuvarande studenter, Kate och Magdala är före-detta studenter och Sara är lärare. Både nuvarande och före-detta studenter har tidigare erfarenhet av akademiska studier.

4.1.1. Ali

Den första deltagaren som vi intervjuade är en 29 åring man som studerar SFI på ABF vuxenutbildning. Ali läser för tillfället SFI 3 och just nu deltar han i kurs C, i vilken svenskt vardagssamhälle och arbetsliv spelar en stor roll. Denna 29 åriga man kommer ursprungligen från Iran och har varit bosatt i Sverige i 5 månader. Han har tidigare bott i Norge, och han förklarade att norska språket och svenska språket är ganska lika när det gäller både det muntliga och skriftliga. Därför anser han att ha haft lite försprång för språkutvecklingen inom svenska. Ali har tidigare arbetat som revisor för ett företag i Iran och har civilekonomisk utbildning.

När vi diskuterade vad man gör på SFI utbildningen, talade han om att de arbetar mycket med grammatik genom olika arbetsböcker och att lexikonboken utgör en viktig del för deltagarnas utbildning. Han berättade även att han praktiserar en gång i veckan på ett företag, vilket har anordnats av arbetsförmedlingen. Kort därefter tog han upp att han är den enda deltagare i klassen som håller på med praktik. Ali tydliggjorde att praktik spelar en oerhört viktig roll för både språkutvecklingen och samt arbetslivet, därför tycker han att denna praktik som han genomför idag är något som gett honom goda kunskaper i yrkesspråket. På grund av detta påpekade han att arbetspraktik är något bra att genomföra inom SFI utbildningen.

Ali förväntade sig från start att kunna få en bra behärskning av det svenska språket både muntligt och skriftligt. I dagsläget ser han inte något problem med sin språkbehärskning, speciellt nu när det är i slutet av utbildningen. När vi gick in på hur SFI kan påverka möjligheten att få ett arbete, svarade Ali att utbildningen kan påverka till hundra procent. Han menar att den är först och främst en bra merit som visar att man som person med utländsk bakgrund har genomgått en utbildning i svenska och att man har bättre möjlighet att få jobb och kunna klara sig språkligt i samhället.

Ali svarade på frågan om huruvida samhället skall anpassas efter personer med utländsk härkomst att det svenska samhället ser bra ut. Han gav ett exempel om svenska skolor och sa; "se

hur det ser ut idag".⁹³ Hans brorson hade berättat för honom att det erbjuds antingen vegetarisk mat eller nötkött istället för griskött i skolmatsalen, detta på grund av religiösa skäl. Han förklarade också att det finns ett antal islamiska skolor där han bor och att skolflickor och kvinnor som bär slöja är något som man börjar acceptera på offentliga platser.

Han tycker att det för tillfället är lite svårt att få tag i ett jobb som matchar hans kvalifikationer, och verkade vara ganska osäker på sin fortsatta karriär i Sverige. Därför är han beredd att arbeta inom andra yrken för att klara sin livsförsörjning utan socialbidrag.

Ali tycker att man bör, för både sitt eget bästa och samhällets, ta del av det nya samhällssystemet. Han gav ett exempel om en bekant som han känner. Denna person har bott i Sverige i ett antal år och har inte fullgjort hela sin SFI-utbildning eftersom han fick tillfälle att arbeta hos en persisk radiostation. Ali berättade att denna person idag har språksvårigheter. Jobbet består mestadels av att tala persiska och ibland när kamraten ska ut i offentligheten såsom till banken eller sjukhuset så måste han antingen ta med sig en familjemedlem eller en tolk. Här befäster Ali att det nya språket är viktigt att lära sig i samhället, och ett sätt att kunna etablera sig i svenskt samhälls- och arbetsliv. ”Jag tror att jag kan få jobb nu när jag snart blir färdig med SFI”, sade han.⁹⁴

4.1.2. Jannet

Den andra deltagaren är en 25-årig kvinna som ursprungligen kommer från USA och har varit bosatt i Sverige i 3 månader. Hon flyttade hit på grund av sin svenska make som hon träffade hemma i USA. Jannet har tidigare arbetat med juridik, under en kort period när hon precis hade blivit färdig med sin 5-åriga universitetsutbildning. Hon tycker väldigt mycket om Sverige. Hon brukar umgås med sina kamrater från SFI och sade med ett skratt att hon gillar Göteborgs restauranger lika mycket som USA:s, eftersom det finns många exotiska restauranger här.

Fördelen med SFI utbildningen är enligt Jannet att man får träffa nya människor, får berätta mycket för varandra om saker som man upplevt, att man får träna på att läsa och skriva och får lära sig kulturkunskap etcetera. När det gäller vissa moment i utbildningen har hon stora frågetecken, och detta gäller inte bara henne, utan även hennes andra kurskamrater. Jannets egen kommentar var: ” Inte organiserat, vet inte riktigt vad målen är med utbildningen, förstår helt enkelt inte allt om utbildningen”.⁹⁵ Hon vill framför allt behärska och lära sig det svenska språket på ett bra sätt. Hon berättade också att när hon i början flyttade till Sverige, hade hon inte speciellt stora bekymmer därför att hon redan kan tala engelska. Dessutom har hon sin svenske make som är ett stöd för hennes språkutveckling.

SFI kan bidra till att det blir lättare att få jobb genom att man lär sig svenska språket och när man kan språket, kan det skapa mer chanser att få jobb, enligt Jannet. Hon sade att andra saker förutom SFI också kan spela en stor roll för att få ett jobb. ”Jag har till exempel University utbildning från California och kan tala engelska, detta kan hjälpa mig att få jobb i senare tid, men

⁹³ Ali. (2008, 1 december). Personlig kommunikation.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Jannet. (2008, 14 december). Personlig kommunikation.

det finns också risk att jag får komplettera och studera igen.”⁹⁶ Här betonade hon med ett skratt att hon innerst inne vill slippa komplettering, för hon har verkligen lagt en enorm tid på studierna i USA.

Jannet har den uppfattningen att det svenska samhället bör anpassas till en viss del efter personer med utländsk härkomst. Hon hade till exempel haft en diskussion med sin make angående hur det är att bo i Sverige. Hon har förstått att det är svårt att både få jobb och bostad i det svenska samhället. På dessa punkter, att få jobb och bostad, kan det vara bra att underlätta för människor som av olika anledningar har problem. Men det behöver inte gälla bara för personer med utländsk bakgrund. Att människor med utländsk bakgrund ska anpassa sig efter det svenska samhället, är enligt Jannet något som man bör ta till sig. Språket bör alla lära sig, till exempel genom SFI-utbildning, eftersom det är ett sätt att lära sig och ta del av det svenska samhället. Samhälls- och kulturkunskap är något som de arbetar med i utbildningen, och detta kan vara ett sätt att lära sig om den svenska kulturen och samhällskunskapen ger en tydligare bild av hur det ser ut och fungerar i det nya samhället, enligt henne.

4.1.3. Kate

Denna 25-åriga kvinna föddes i England, men familjen flyttade till Nya Zeeland och vidare till Australien när hon var liten. Hon bodde i Australien från 7 års ålder fram tills för ungefär två år sedan, då hon bosatte sig i Sverige tillsammans med sin svenska pojkvän. Innan hon kom hit studerade hon franska, europeisk litteratur och lingvistik. Det tog ett tag för henne att känna sig hemmastad i Sverige—hon kände sig vilsen och hade inte många vänner—men nu känns allt mycket bättre. SFI-utbildningen hjälpte henne mycket med att komma till rätta i Sverige. Hon lärde sig snabbt och fann det hela väldigt givande.

Det bästa var att jag kände mig att jag växt ganska snabbt. Det känns som—hur säger man?—som jag hade lite mer frihet, eftersom jag kunde börja förstå tidningar, och titta på TV och allting. Det kändes lite mer som jag var inne i samhället istället för utanför, som jag kändes tidigare trots att alla kan engelska. Man förstår inte vad grejen är och folk är lite annorlunda om dom inte pratar deras förstaspråk. Så, ja, det bästa var att jag tog steg... snart!⁹⁷

Kate har som sagt tidigare erfarenhet av att lära sig främmande språk, men hon tycker att det är mycket som skiljer SFI från vad hon tidigare upplevt. När hon läste franska på universitetet läste de svåra böcker på franska innan de var kapabla att föra samtal på språket i fråga. SFI, å andra sidan, fokuserar på vad som är viktigt. Hon uppskattade de samhällskunskapligen inslagen i undervisningen—som att lära sig om kända svenskar och staden hon bor i—även om hon inte spontant berättade om dem under intervjun, utan gjorde så först efter en direkt fråga.

En sak tyckte Kate inte om med SFI: "Om läraren inte kunde komma, då kunde de inte hitta någon annan.

Vi bara kom till skolan; "läraren är sjuk, gå hem". Så det var... det kändes som... jag var lite arg. Jag sa så; "är det för att vi inte betalar, att vi får så dålig kvalitet?" Men dom sa; "nej, nej, vi tjänar

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Kate. (2008, 15 december). Personlig kommunikation.

mer pengar från du än vi tjänar från privatelever, för att staten betalar för dig." Men för mig, i Australien, dom ska absolut försöka att hitta en vikarie.⁹⁸

Läraren var ibland dåligt förberedd och pratade mycket om tennis och Björn Borg; Kate hade velat ägna tiden åt mer viktiga saker. Det var konstigt för henne att relationen mellan elev och lärare var så avslappnad på SFI. Läraren hade mångårig erfarenhet och var duktig på sitt jobb, men kändes ibland mer som en kompis än en auktoritet. Kate tror att den svenska modellen för undervisning är mer modern än den australienska, men har uppenbarligen vissa reservationer mot den.

Kate såg framför allt SFI som första steget för att skaffa ett jobb i Sverige. Att skaffa ett arbete och börja leva här var allt hon var intresserad av. Men hon tror inte att SFI var det som i slutändan gjorde att det målet uppnåddes, även om det hjälpte henne att fortsätta och verkligen lära sig språket. Enbart SFI ger inte tillräckligt hög nivå för att underlätta inträdet i arbetslivet, tror hon. Hade hon haft praktik under utbildningen föreställer hon sig att hon hade fått kontakter som kunde ha hjälpt mer.

Hon tog frågan om huruvida Sverige bör förändras till förmån för personer med utländsk härkomst för att handla om anpassningar till människor som inte behärskar svenska, såsom texter på skilda språk på gatuskyltar och annat. Angående detta sade Kate att det svenska språket måste förbli normen för hur man kommunicerar i Sverige. Hon tycker att flerspråkiga samhällen blir mer segregerade, och tog amerikanska södern—där mexikaner kan klara sig utmärkt utan att kunna engelska—som ett varnande exempel. Hon har också svårt att förstå engelsktalande bekanta som blir arga varje gång deras oförmåga att tala svenska är ett hinder för dem här i Sverige.

4.1.4. Magdala

Magdala är född i Bolivia av argentinska föräldrar. Familjen flydde i unga år till USA, där hon tog sin lärarexamen. Hon har bott i Argentina, där hon studerade juridik, och Tyskland, där hon studerade tyska, innan hon kom till Sverige. Idag är Magdala 45 år och har varit i Sverige sedan 1995. Hon älskar Sverige och skulle aldrig kunna föreställa sig att lämna det här landet. Här har hon och hennes dotter kunnat leva bra liv och kunnat känna trygghet. Orsaken, säger Magdala, är det svenska välfärdssystemet och bra läkarvård. "The Swedish system is much better than anywere else in the world", går hon så långt som att säga.⁹⁹

Det faktum att Magdala fortfarande inte pratar svenska är något som hon tycks skämmas för. Hon hade förväntat sig att lära sig svenska flytande när hon började SFI, men det lyckades inte. Till viss del skyller hon på SFI och det faktum att hon släpptes in, och accepterades, i det svenska samhället utan några direkta krav på motprestationer. Men hon klandrar också sig själv för att hon inte sa ifrån när hennes lärare ville skicka henne vidare till Svenska som andraspråk innan hon var redo.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Magdala. (2008, 6 december). Personlig kommunikation.

When I started with the SFI course—it was at [en skola] at that time, and it was very good and everything—I was a very proper student, so my teacher probably misunderstood the whole thing. He thought I really could Swedish, already after four months attending SFI. And it was my own mistake not to have spoken out and said: "No, I can not. It seems that I can, but I can not really." But I never said that. I don't know why. I always look back and I say: "Why didn't I speak up and say it's not like it looks like, I really can not the language."¹⁰⁰

Det hon minns av SFI-undervisningen är ändå mestadels positivt. Systemet för att lära ut språket får beröm; att lära sig svenska på svenska. När eleverna och läraren inte hade något gemensamt språk fungerade undervisningen ändå genom att bilder, rörelser och datorer användes som hjälpmedel. Hon försökte aldrig återvända till SFI, mycket på grund av att hon snart fick ett arbete på en högstadieskola där alla pratade engelska med henne; även eleverna. Hon tycker att det har varit väldigt bekvämt att kunna kommunicera på engelska. Det har aldrig känts som att hon behöver kunna svenska, varken i arbetet eller i kontakten med myndigheterna.

Magdala är en stor motståndare till att det svenska samhället anpassas för att passa människor med utländsk härkomst.

Absolutely not! I wouldn't suggest that, at all! It's us, the foreigners who have to adapt to your system because it's the best. I don't know if this is going to sound good or not, I'm just giving you my peice of mind though. I think we are the ones who have to adapt to everything you have already built here for your society, right? Every time that I see when the Swedish system is adapting to some foreigners ways of living, or culture, or something like that, I totally disagree with that. [...] I agree on sharing a culture. For example I would love to share with someone who's interested. Show how my culture is, my language, my music, things we do—I would like to tell everybody, if they would invite me for example: "Tell us about your country, what you do for christmas for easter, what kind of religion do you have"—I would love to share with everybody! But I would never demand the swedish society to change their ways because of me.¹⁰¹

Hennes åsikt är att det svenska systemet är något unikt som borde bevaras, och att ingen som har en annan kulturell tillhörighet har rätt att kräva en förändring. Det enda hon inte gillar med Sverige är bristen på tydliga besked och hårda krav i diverse sammanhang: "Too much giving, too much listening... extremely soft."¹⁰² Hon tror att hon hade klarat SFI om det hade funnits ett samhällskontrakt eller medborgarskapstest av något slag. Även om det innebär en sorts själv motsägelse tycker hon att det borde krävas av alla invandrare att de lär sig svenska.

4.1.5. Läraren Sara

Sara är en 33-årig SFI-lärare som är utbildad inom svenska, svenska som andraspråk och engelska. Sara berättar att hon kom i kontakt med SFI genom att hon arbetade med en förberedelseklass i grundskolans senare år, och där fick ett intresse för att arbeta med elever med utländsk bakgrund.

Den första tematiska frågan var hur hon arbetar inom SFI, avseende integration och framtida arbetsmöjligheter. Sara svarade att de arbetar tematisk om arbete och även om det kanske inte är något som direkt bidrar till integration så kan det tillsammans med praktik leda till

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

att deltagarna kan komma i kontakt med arbetslivet och i vissa fall få anställning, vilket är en form av integration. Sara och de andra lärarna hjälper till med att granska studenternas CV om det finns behov. Att sitta och skriva CV med personer som inte har planer på att arbeta eller som har stora brister i språket är inte så givande, enligt Sara.

Sara tar upp att hon försöker vara så flexibel som möjligt och se till varje deltagares behov och uppmuntra dem så mycket hon kan. Hon försöker att stötta dem, ge dem det de behöver och visa en positiv attityd till dem. Sara nämner att det är komplext och att det inte finns några enkla lösningar för integration i skolmiljön. Här följer ett citat av vad Sara har sagt: "Viktigt är däremot att man hjälper deltagarna att utforma tydliga mål och visa på vilka möjligheter som finns att nå det, t ex vad gäller utbildning eller praktik som kan leda till jobb eller att uppnå sina mål i svenska språket."¹⁰³

Den andra intervjufrågan handlade om vad lärare tror att SFI-deltagare har för behov. Enligt Saras förklaring ser behoven olika ut eftersom det är olika människor med olika utbildningsbakgrund, olika förmåga att lära sig språk, olika ekonomiska och sociala förutsättningar etcetera. När det till exempel gäller personer som har lätt för att lära sig språk i skolan, kommer de oftast vidare till andra studier och har lätt att få jobb. Det är bara viktigt att ge dem uppgifter som utmanar dem, och kanske hjälpa till med ansökningar och CV-skrivning. De deltagare som finns i Saras klass är däremot inte särskilt studievana. En del vill arbeta och vill inte alls sitta i skolan. Sara säger att det är viktigt i sådana situationer att man försöker uppmuntra deltagarna och har förståelse för att vissa inte ser skolan som det första alternativet. Därför ser Sara praktiken på deras skola som en bra möjlighet. Syftet med praktiken kan variera; en del vill prova på att träna svenskan lite och andra vill bara testa att vara på en arbetsplats och eventuellt få en tillsvidare-anställning. Sara och hennes kollegor har ett uppdrag från Vuxenutbildningen att prioritera praktik och jobsök som ska leda till egenförsörjning. Detta anser hon är bra eftersom det är ett stort behov hos deras deltagare att få ett arbete.

Om det skulle bli en omstrukturering av SFI-utbildningen, skulle Sara vilja att det fanns en större förståelse för att arbetet med SFI-deltagarna handlar om mer än bara undervisning i svenska språket. Sara anser att det måste finnas plats och möjligheter för människor som inte har förmåga/motivation att ändå få läsa svenska i sin egen takt. Sara skulle gärna vilja skilja på SFI som enbart språkkurs och SFI/samhälle/arbete. Att bara fokusera på språket tycker Sara tyder på okunskap, vilket hon tycker att politikerna visar på med sina önskemål.

Fler yrkesförberedande kurser som inte kräver flera år av studier är också något som Sara skulle vilja se. Och även mer kurser för deltagare som inte är studievana eller som inte kan eller vill studera i flera år för att få arbeta i Sverige. Ett större samarbete mellan socialtjänst och Arbetsförmedlingen (AMS) vore bra för SFI-utbildningen. På Saras skola kommer två personer från AMS med jämna mellanrum och pratar direkt med deltagarna, hjälper dem med instegs-jobb och andra arbetsrelaterade frågor.

Den tredje frågan handlade om huruvida det svenska samhället ska anpassas för människor med utländsk bakgrund. Sara nämner på denna fråga att man inte bör vara så rädd att släppa in folk på arbetsmarknaden. Man behöver inte bara se problemen. Sara tycker bland annat att man borde använda resurserna på ett bättre och mer effektivt sätt genom att låta människor få

¹⁰³ Sara. (2008, 10 december). Intervju. I författarens ägo.

gå kurser som kan leda till arbete om de så önskar. Det vore bättre för alla, och mer ekonomiskt, med individuella lösningar som snabbare leder till egenförsörjning.

Den sista frågan handlade om ifall människor med utländsk bakgrund ska anpassa sig efter det svenska samhället. Detta är det enda svaret Sara gav på frågan: ”Nej, inte direkt. Visst har de samma skyldigheter och rättigheter som alla andra, det är väl det enda.”¹⁰⁴

¹⁰⁴ Ibid.

4.2. Analys

I analysstadiet började vi med att koncentrera intervjuvaren och kategorisera dem för att hitta gemensamma nämnare och förekomsten av eventuella idealtyper. Med *Metodpraktikans* språkbruk använde vi oss alltså av en kombination av kartläggningsmetod, idealtypsmetod och väsensmetod. Kartläggningsmetoden innebär att man kartlägger vilka åsikter som förekommer i en urvalsgrupp och att man på så sätt kan se vilka attityder som är återkommande. Idealtypsmetoden innebär att man skapar kategorier som är ömsesidigt uteslutande och delar in respondenterna i dessa. Väsensmetoden innebär att man letar efter den gemensamma nämnaren hos de man har intervjuat.¹⁰⁵ Det resulterade i nedanstående tabell:

	Ali	Jannet	Kate	Magdala
Förväntade sig framför allt att få ett jobb efter utbildningen	x		x	
Förväntade sig framför allt att lära sig språket genom utbildningen		x		x
Tycker att det svenska samhället redan nu anpassar sig till främmande kulturer	x		x	
Tycker inte att det svenska samhället ska ändras				x
Har, eller skulle vilja ha, mycket praktik	x		x	
Tycker att det är för svårt att hitta arbete och bostad i Sverige	x	x		
Behärskar engelska och anser att det underlättar integration och möjligheten att få jobb		x	x	x
Berömmar pedagogiken inom SFI-utbildningen			x	x
Tycker att alla som bosätter sig i Sverige bör lära sig svenska	x	x	x	x
Ser inte samhällsinslagen i SFI som centrala för utbildningen	x	x	x	x
Framhåller väldigt starkt språkets betydelse för integration	x	x	x	x

Meningarna i vänsterspalten är de koncentrerade uppfattningar som vi har identifierat som viktigast i samtliga intervjuer med nuvarande och före-detta studenter. Läraren Sara fick helt andra frågor, eftersom hon som lärare inte kan förväntas dela studenternas erfarenheter. Därför

¹⁰⁵ Esaiasson & Gilljam. s. 294-300.

går det inte heller att jämföra hennes svar med elevernas i en tabell av den här sorten. Hon utgör i vår analys en egen kategori, som vi senare kommer jämföra med kategorierna som framkommer i det här ledet av analysen.

Vid en kategorianalys av tabellen kunde vi endast utröna två kategorier: De som främst hoppades på att lära sig språket flytande och de som i huvudsak förväntade sig en väg ut i arbetslivet. Jannet och Magdala tillhör den första kategorin, Ali och Kate den andra. I övriga avseenden varierar svaren som respondenterna gav till stor utsträckning. Vi anser att den mest uppenbara tendensen av intresse vid en kategorianalys är att Kate och Ali delar uppfattning i 6 av 9 fall då någon av dem givit ett av yttrandena i tabellen. Jannet och Magdala delar uppfattning i 5 av 8 fall. Ingen annan konstellation är överens till mer än 50%.¹⁰⁶ Detta talar för att Jannet och Magdala, respektive Ali och Kate, är de mest utpräglade kategorierna bland våra respondenter. Vi kallar dessa kategorier för Språkstudenterna och Arbetssökarna.

Det framgår med all önskvärd tydlighet att den gemensamma nämnaren i relation till uppsatsens syfte och frågeställning är respondenternas enighet angående svenska språkets betydelse för invandrare; detta är vår väsensanalys. Med andra ord anser vi att den väsentliga, gemensamma kärnan bland de SFI-studenter vi har talat med är deras uppfattning att alla som bosätter sig i Sverige bör lära sig svenska och deras personliga berättelse om hur viktigt språket är för dem.

Tabellen på sidan 20 visar att högutbildade personer oftare slutar med godkänt resultat och personer som kan engelska och spanska är överrepresenterade bland de elever som avbryter sina studier på SFI. Det går alltså att konstatera att våra intervjupersoner förmodligen har en annan inställning till SFI än studenter som inte tillhör dessa grupper. En rimlig tolkning av siffrorna är att de som kan engelska eller spanska slutar för att de klarar sig bra i det svenska samhället ändå. Attityden till SFI bland våra intervjupersoner är extremt positiv, medan bilden är en annan om man ser till den dagsaktuella debatten om kursen. Det är uppenbarligen långt ifrån alla som är så här nöjda med utbildningen som den ser ut idag. Kraven är många på en ökad individualisering av undervisningen, och att den skall utgå från deltagarnas personliga behov och förutsättningar.¹⁰⁷ Det vore intressant att göra en kompletterande undersökning av lågutbildade SFI-deltagare, eftersom resultaten sannolikt hade varit radikalt annorlunda.

Vi har inga illusioner om att denna kategorisering är generaliserbar. Urvalet är så litet att resultatet kunde blivit ett annat bara vi hade med en eller annan ytterligare intervju. Det enda vi kan uttala oss om är dessa människor, vad de har gemensamt, vad som skiljer dem åt och vilka attityder som finns representerade här. Anledningen att vi ändå har valt att göra en kategorisering är att det ingår vår analysmetod att sträva mot det generella, trots att vår ansats är kvalitativ. Det kan tyckas vara en motsättning, men vi bedömer att vår analys blir bäst om vi går systematiskt till väga och följer råden i den litteratur vi vänder oss till. Alltså använder vi en analysmetod som egentligen är bäst lämpad för ett större urval, för att detta ger oss ett tydligt metodologiskt förfarande som vi anser oss vara betjänta av. Det innebär förstås att det finns en risk att metoden styr våra slutsatser på ett oönskat sätt, men vi har valt vår analysmetod utifrån vad vi bedömde som lämpligt i förhållande till syftet och materialet. Mer än så kan vi inte göra.

¹⁰⁶ Återigen; om man räknar de fall då någon i konstellationen har sagt en av de saker som står i tabellen.

¹⁰⁷ Se kapitel 3.2.7. *Debatten kring SFI-utbildningen*. s. 20ff.

4.2.1. *Språkstudenter och Arbetssökare*

Jannet och Magdala har båda klarat sig bra med sin engelska och kände sig alltid trygga med att deras tidigare meriter skulle hjälpa dem att få ett arbete i Sverige, även om de inte lärde sig språket. Jannet poängterar särskilt att inte bara SFI utan också hennes amerikanska universitetsutbildning kan hjälpa henne att få arbete. Magdala fick ett jobb omgående efter att hon lämnade SFI, trots att hon inte kunde tala svenska. Ingen av dem har varit särskilt orolig för att bli arbetslös. Deras mål med att läsa SFI har varit att lära sig svenska språket.

Ali och Kate är båda särdeles ambitiösa studenter och språkutvecklingen på svenska har kommit lätt för dem. Ali har tidigare bott i Norge och ser inte svenskan som något större problem: ”Jag har inte problem med svenska, för jag har bott i Norge innan och även om det händer att jag inte förstår, brukar jag tala engelska.”¹⁰⁸ Kate har haft en snabbare språkutveckling än hon väntade sig, men var redan inledningsvis mer intresserad av ett arbete än av att lära sig flytande svenska: ”Jag tyckte bara att det är det första steg för att skaffa ett jobb.”¹⁰⁹ Språket var alltså av olika anledningar inte den främsta anledningen att de gick SFI. Istället lockades de av möjligheten att lättare kunna ta sig in på den svenska arbetsmarknaden.

Troligtvis vill alla som läser SFI lära sig svenska, och det finns nog ingen som är ointresserad av bättre möjligheter att få ett arbete. De verkliga motiven för att läsa SFI är sannolikt en kombination av dessa och många fler orsaker. Men bland de vi har pratat med är det dessa som har kommit fram. Det verkar inte ha varit några problem för något av våra intervjuobjekt att spontant, utan reflektion, peka ut den främsta av de förväntningar som de hade på SFI-utbildningen. Detta säger oss att vi här beskådar två olika perspektiv på utbildningen. Det speglas också i vilka inslag som deltagarna mest av allt skulle vilja se mer av. Magdala talar mycket om att talspråklig utveckling borde vara mer i fokus för utbildningen, medan Kate önskar att hon hade kunnat få ha 50% praktik.

4.2.2. *Nuvarande och före-detta studenter*

Vi får lov att erkänna att dessa två urvalsgrupper är så lika att nyttan med att skilja dem åt är svår att se. Den enda som förenar intervjuobjekten internt inom dessa grupper är att före-detta studenter har fler värderande omdömen om själva utbildningen. ”Vi gjorde kursen som det stod på schemat, men ibland var det lite tråkig att inte få prata, för hon kunde prata i en timma om hon ville”, säger Kate om sin SFI-lärare.¹¹⁰ Magdala å sin sida tyckte som sagt bra om pedagogiken på SFI: ”I liked the system; Swedish in Swedish. Because there were so many nationalities and not everybody spoke English—you know?—so it was not another language to refer to when teaching Swedish.”¹¹¹

¹⁰⁸ Ali.

¹⁰⁹ Kate.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Magdala.

Det är en omständighet att ta hänsyn till att hälften av studenterna vi har intervjuat är mitt i utbildningen och hälften sedan länge har avslutat den, men omständighetens relevans är okänd för oss i det här läget.

4.2.3. *Den gemensamma nämnaren*

Uppslutningen kring språket som en viktig del i integrationen är anmärkningsvärt enhällig. Frågan är om det borde förvåna oss? Den som flyttar till ett främmande land vill naturligtvis kunna begripa vad som sägs och kunna göra sig förstådd. Det är mindre förutsägbart att nästan alla våra respondenter har en så hård hållning i frågan. De fördömer unisont de invandrare som inte lär sig svenska. Ali talar om en bekant som han tycker har isolerat sig genom att inte fullgöra SFI-utbildningen och jobba i det egna etniska samfundet. Kate kritiserar andra engelskspråkiga personer som hon känner, som tar för givet att alla de möter i Sverige ska kunna tala deras språk. Även Magdala, som själv inte har lärt sig svenska, uttrycker en liknande uppfattning. Hon tror att strängare krav på invandrades språkinläring skulle ha hjälpt henne att ta itu med sin svenska.

I enlighet med barmhärtighetsprincipen drar vi slutsatsen att det är rationellt för våra respondenter att ha en sådan uppfattning, eftersom de alla har haft goda förutsättningar för att lära sig svenska. De är själva invandrare, och kan därför peka på empirisk erfarenhet av att komma till Sverige och lära sig språket, vilket gör det lättare för dem att vara kritiska mot andra i samma situation som inte har nått samma framgång. Magdala har förvisso inte lärt sig svenska, men hon påpekar gång på gång att hon har haft alla förutsättningar att göra det. Att hon efterfrågar hårdare tag från samhällets sida är knappast förvånande, eftersom hon inte ser någon risk för att hon skulle misslyckas om kraven hade varit hårdare. Hon ser snarast samhällets "mjukhet" som orsaken till att hon fortfarande inte kan språket.¹¹² Misstankens hermeneutik säger oss därmed att vara försiktiga när vi tolkar deras svar. De har som sagt förutsättningar som långt ifrån alla invandrare har, så som god studievana och ofta kunskaper i flera språk. Men på ett personligt plan är det mycket lätt att säga "kan jag så kan de".

4.2.4. *Vad läraren säger*

Sara talar mycket om att olika elever har olika behov. I hennes intervjusvar går det att se främst två huvudtyper som faktiskt stämmer överens med de två kategorierna Arbetsökare och Språkstudenter som vi har pekat ut ovan. Hon talar om studievana elever som lätt tar till sig språkundervisning och om andra elever som saknar studiemotivation och i första hand behöver ett arbete. Ali och Kate—som är våra Arbetsökare—passar förvisso dåligt in i den bilden Sara ger av arbetsökande elever i hennes elevgrupper, men deras mål med att gå SFI är ändå detsamma. Om en elev eftersträvar arbete eller språkbehärskning verkar styra vilken sorts undervisning de efterfrågar, även om orsakerna till deras val kan variera. Sara efterfrågar bättre

¹¹² Se kapitel 4.1.4. *Magdala*. s. 29f.

samarbete med Arbetsförmedlingen och mer praktik för de elever som har sådana behov, och som vi minns önskade sig också våra Arbetssökare mer praktik.

Sara säger:

Ja, jag skulle önska att det fanns en större förståelse för att arbetet med deltagarna å SFI omfattar mycket mer än bara undervisning i svenska språket. Visst, de flesta behöver lära sig bättre svenska, men det är inte alltid det är det som är det viktigaste i deras liv just då. Ska man se SFI som enbart en ren språkkurs så kanske man även ska se till att de som går kursen också kan och är motiverade att gå kursen. Det måste finnas plats och möjligheter för människor som inte har förmågan/motivationen (pga olika skäl) att ändå få läsa svenska i sin egen takt och när de själva kan. Inte sån press på resultat och fin statistik.¹¹³

Om man tillämpar de begrepp som vi har myntat i den här uppsatsen på detta så säger Sara att Arbetssökare inte får sina behov tillgodosedda av SFI-undervisningen som den ser ut idag. Det är endast Språkstudenterna som politikerna tar hänsyn till, eftersom de bidrar till en bättre statistik.

¹¹³ Sara.

5. SLUTDISKUSSION

Genom intervjuerna har vi fått ett välbehövligt elevperspektiv att ställa mot den övervägande myndighetsproducerade litteraturen om SFI och integration, men det är viktigt att hålla i minnet att våra intervjupersoner inte representerar alla invandrare. De utgör en liten grupp individer med särskilda förutsättningar. Ingen av dem talar till exempel för lågutbildade invandrare i förorten. Det enda de har gemensamt som går att generalisera på ett större plan är deras önskan om att delta i sociala sammanhang i det nya hemlandet: De vill arbeta här och lära sig språket och önskar känna sig delaktiga i samhället. Vi vågar ställa den något vagt grundade hypotesen att detta är en allmänt förekommande strävan bland immigranter.

När det gäller integration finns det från myndighetshåll i Sverige en slagsida mot individualistiska lösningar, där var och en är ansvarig för sin egen integration.¹¹⁴ SFI är i sig ett exempel på det, eftersom det är ett projekt för att hjälpa invandrare att integrera sig med det svenska samhället. Vi tycker att den här typen av åtgärder verkar ha en högre prioritet än åtgärder som innebär en faktisk anpassning av samhället till andra kulturer. Att samhället stödjer invandrades integrationssträvan är inte detsamma som att samhället strävt strävar mot integration. Kamali är en av de få röster som har talat för kollektivistiska lösningar, men hans utredningar är så kontroversiella att de troligtvis inte återberättas särskilt ofta i den politiska debatten idag.¹¹⁵ Det är i vår mening olyckligt att den synen på integration som inbegriper hela samhället inte är bättre representerad i dagens debatt. Ingen av eleverna vi intervjuade föreslog några anpassningar från samhällets sida. Detta kan bero på att de känner sig välkomna och deltagande i samhället—och samhället därmed redan nu är kapabelt att integrera dem—men det kan också betyda att teorier om samhällets behov av anpassning är obekanta för dem.

Vi tycker att integration måste ha både en individuell och en kollektiv aspekt. Exempelvis kan en nyanländ invandrare, som aldrig tidigare besökt landet, inte betraktas som integrerad. Här krävs det en individuell prestation för att den nyanlände ska bli integrerad, förutsatt att inget tvång föreligger; detta oavsett hur integrerat samhället är. Det krävs fri vilja, vilket samtliga respondenter i vår undersökning ger prov på. Den kollektiva aspekten är då samhällets förmåga att ge tillträde till sociala sammanhang för personer med utländsk bakgrund. Som läraren Sara sade: "[...] vi kanske inte ska vara så rädda för att släppa in folk på arbetsmarknaden t ex. Måste inte bara se problemen. Vi går miste om många trevliga och erfarna människor om vi stänger dörrarna."¹¹⁶ Det finns ett ansvar från individen att vilja delta, och det finns ett ansvar från samhället att låta delta, om integration skall vara möjligt.

Vad gäller SFI har vi fått en tydlig indikation om att arbete och språkkunskap är det viktigaste för eleverna. Det är också fokus för utbildningen enligt alla styrdokument. Statliga

¹¹⁴ Gustafson. s. 36.

¹¹⁵ Se kapitel 3.1.3. *Kamalis statliga utredningar*. s. 13ff.

¹¹⁶ Sara.

utredningar har talat för ökat fokus på samhälls- och arbetslivsorienteringen.¹¹⁷ Om några av de många förslagen på ökat samarbete med näringslivet och ökade inslag av praktik går igenom, skulle det gynna de personer som—likt Ali och Kate i vår undersökning—främst önskar sig ett arbete. De som—liksom Magdala—är missnöjda med språkundervisningens fokus på skrivspråket, skulle kunna gynnas av semantikundervisning för att lättare kunna uttrycka sig i tal.¹¹⁸ Eleverna i vår undersökning är alla positivt inställda till SFI och högt motiverade inom alla delar av kursens målsättning, såsom språkinläring, samhällsorientering och yrkesberedskap (även om samhällsorienteringen verkar vara av underordnad betydelse för dem). Det är endast i fall där kursen inte lyckades uppfylla deras förväntningar som de visade missnöje. Vi tycker därför att ytterligare individanpassning av utbildningen är en bra åtgärd. Möjligheter för studenterna att själva styra tempot i svenskundervisningen och att fokusera mer på yrkesberedskap och praktik om de så önskar, skulle vara i linje med resultaten av den här undersökningen. Disciplinära åtgärder och obligatoriska heltidsstudier skulle välkomnas av exempelvis Magdala och troligtvis inte ogillas av övriga SFI-deltagare vi har talat med, men det skulle potentiellt kunna göra SFI till mer av ett hinder för de invandrare som inte har läshuvuden men som ändå, på sikt, skulle kunna lära sig språket om de släpptes in på arbetsmarknaden.¹¹⁹ Om SFI skall uppfylla sin roll som integrationspolitiskt instrument får kursen under inga omständigheter utgöra ett hinder för människor som vill bli aktiva medlemmar av samhället. Läraren i vår undersökning ger uttryck för en liknande uppfattning.¹²⁰

Det vi har kommit fram till i den här uppsatsen har relevans för läraryrket eftersom det ligger i en pedagogs didaktiska ansvar att ta hänsyn till elevperspektivet. Medan debattklimatet angående integrationsfrågor hårdnar får vi inte glömma att det egentligen är ganska enkelt för de enskilda eleverna; de vill endast skaffa sig de verktyg de behöver för att leva ett gott liv i Sverige. När vi talar om begrepp som segregation och integration, kan vi förledas att endast se egenskaper av särart, när vi människor i själva verket har betydligt fler egenskaper av samart. Det är viktigt att elever på SFI inte behandlas som att de lider av sjukdomen "segregation", utan helt enkelt bemöts som individer som skall hjälpas i sin egen strävan mot integration.

¹¹⁷ Se kapitel 3.2.5. *Samhällsorientering inom SFI* och kapitel 3.2.6 *Arbetslivsorientering*. s. 19f.

¹¹⁸ Se kapitel 3.3.2. *Hur ska SFI undervisningen se ut?*. s. 24f.

¹¹⁹ Se kapitel 3.2.7. *Debatten kring SFI-utbildningen*. s. 20ff.

¹²⁰ Se kapitel 3.1.4. *Läraren Sara*. s. 30ff.

REFERENSLISTA

- Arbetsutbud och sysselsättning bland personer med utländsk bakgrund. (2007). (Ds Departementsserien 2007:4). Stockholm: Fritze.
- Barker, R. (2001). *Legitimizing Identities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Björklund J. (2008, 18 februari). Krav på svenskkunskaper skärps för invandrare. *Dagens Nyheter*. Hämtat 2 december, 2008, från <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=743809>.
- Carlsson, M. (2002). *Svenska för invandrare, brygga eller gräns?*. Lund: Studentlitteratur.
- Elmeroth, E. (2008). *Etnisk maktordning, i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, P., Gilljam, M. & Oscarsson. H. (2002). *Metodpraktikan*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Franker, Q. & Wellros, S. (2004). *Svenska som andraspråk, i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
- Franzén, E. (2001). *Att bryta upp och byta land*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ghasemiani, L., Ghasemiani, Mohammad, A., S., Mohammad, S., Taheri, H., Ahmad, B. (2005, 4 juli). Regeringens rapport blir ett slag mot jämställdheten. *Göteborgsposten*.
- Gilje, N. & Grimen, H. (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. (3. uppl.). Göteborg: Daidalos.
- Gustafson, Å. (2004). *Sköra livsmönster, om integrations- och normaliseringsprocesser bland bosniska flyktingar*. (Akademisk avhandling 2004). Umeå Universitet.

- Hammar, H., Knape, A., Isaksson, L. & Reepalu, I. (2007, 8 februari). Lagg ned språkprogrammet Svenska för invandrare. *Dagens Nyheter*. Hämtat 17 november, 2008, från <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=615121>.
- Integrationspolitiska maktutredningen. (2004). *Kategorisering och integration, om förstådda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. (Statens offentliga utredningar 2004:48). Stockholm: Fritze.
- Kamali fast i strukturen. (2006, 18 augusti). *Borås Tidning*.
- Kamali, M. (2004). *Distorted Integration*. (2. uppl.). Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala Universitet.
- Kennerberg, L. & Sibbmark, K. (2005). *Vilka deltar i svenska för invandrare*. (Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering, Forskningsrapport 2005:17). Hämtat 17 november, 2008, från http://www.sfi.su.se/pdf/forskning_vilkadeltari.pdf.
- Kommentarmaterial till kursplan för SFI. Hämtat 15 januari, 2009, från Skolverkets hemsida: <http://www.skolverket.se/sb/d/389/a/7698>.
- Kursplan för SFI. Hämtat 27 november, 2008, från <http://www.skolverket.se/sb/d/389/a/7700>.
- Lpf 94, Läroplan för de frivilliga skolformerna. Hämtat 1 december, 2008, från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1071>.
- Mahdi, J. El. (2006, 28 juni). Fp tar fram gammalt krav om språktest för invandrare. *Svenska Dagbladet*. Hämtat 16 november, 2008, från http://www.svd.se/nyheter/inrikes/artikel_331578.svd.
- Melander, G. Flykting. I *Nationalencyklopedien*. Hämtat 19 januari, 2009, från <http://www.ne.se/artikel/171995>.

- Migrationsverkets hemsida. Tillgänglig 19 januari, 2009, via <http://www.migrationsverket.se>.
- Nekby, L. & Özcan, G. (2006). *Utbildning och arbetsmarknaden, är den svenska utbildningen lika för alla?*. (Integrationsverket, Forskningsrapport 2006). Norrköping: Erlanders.
- Popoola, M. (2002). *Integration, en samtidsspeglning*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet.
- Rezania F. (2008, 27 juli). SFI har hindrat integration i 40 år. *Expressen*. Hämtat 1 december, 2008, från <http://www.expressen.se/debatt/1.1244813/sfi-har-hindrat-integration-i-40-ar>.
- Ruwaida, Y. & Granlund, M. (2008, 18 februari). Kritik från mp och s mot regeringens förslag. *Dagens Nyheter*. Hämtat från <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=743953>.
- SFI-utredningen. (2003). *Vidare vägar och vägen vidare, svenska som andraspråk för samhälls- och arbetsliv*. (Statens offentliga utredningar 2003:77). Hämtat 13 november, 2008, från <http://www.regeringen.se/sb/d/219/a/925>.
- Smederöd, C. (2004, 24 augusti). Yrkesinriktad sfi-utbildning ska ge nyanlända jobb. Hämtad 16 januari, 2009, från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/utbildning.yrkesinriktad_sfiutbildning_ska_ge_nyanlanda_jobb?OpenDocument.
- Svenskundervisning för invandrare (sfi). Hämtat 27 november, 2008, från Skolverkets hemsida: <http://www.skolverket.se/sb/d/389>.
- Sverige, framtiden och mångfalden, från invandrapolitik till integrationspolitik*. (1997/98). (Regeringens proposition 1997/98:16). Sundsvall: Inrikesdepartementet.
- Tobe, T. & Svantesson E. (2008, 28 oktober). Moderat arbetsgrupp vill ersätta SFI med Startsvenska. Hämtat 3 december, 2008, från Moderaternas hemsida: http://www.moderat.se/web/Moderat_arbetsgrupp_vill_ersatta_Sfi_med_Startsvenska.aspx.

Utgiftsområde 8, Migration. I *Budgetpropositionen för 2009*. (Regeringens proposition

2008/09:1). Hämtat 15 november, 2008, från <http://www.regeringen.se/content/1/c6/11/16/79/fdbae2b7.pdf>.

Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. (2006). *Den segregande integrationen*. (Statens offentliga utredningar 2006:73). Stockholm: Nordstedts Juridik.

Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. (2006). *Integrationens svarta bok, agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. (Statens offentliga utredningar 2006:79). Stockholm: Fritze.

Åberg, L. (2006, 18 augusti). Utredning fylld av rasism. *Göteborgsposten*.